

PROM DO KULTURY

DIAGNOZA POTENCJAŁU KULTUROTWÓRCZEGO GMINY NOZDRZEC

RAPORT Z DIAGNOZY LOKALNEJ POWSTAŁ W RAMACH PROJEKTU
„PROM DO KULTURY” REALIZOWANEGO PRZEZ GMINNY OŚRODEK
KULTURY W NOZDRZCU W RAMACH PROGRAMU DOM KULTURY+
INICJATYWY LOKALNE NARODOWEGO CENTRUM KULTURY

STOWARZYSZENIE „PRACOWNIA ETNOGRAFICZNA”
IM. WITOLDA DYNOWSKIEGO

KATARZYNA KAMLER, JUSTYNA SZYMAŃSKA

NOZDRZEC 2021

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
Charakterystyka gminy	8
Charakterystyka Gminnego Ośrodka Kultury w Nozdrzcu	12
Inne podmioty działające w gminie	17
Podmioty spoza gminy	20
Gmina oczami mieszkańców	22
Trzecie miejsce i uczenie się przez całe życie	31
Potencjał mieszkańców	34
Czas wolny mieszkańców gminy	37
Wyzwania i szanse	39
Bank pomysłów	56
Inspiracje i dobre praktyki	61
Bibliografia	64

Wstęp

Oddajemy w Państwa ręce raport podsumowujący diagnozę potencjału kulturotwórczego gminy Nozdrzec, który jest częścią projektu „Prom do kultury” realizowanego przez Gminny Ośrodek Kultury w Nozdrzcu w ramach programu Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne Narodowego Centrum Kultury. Program Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne skierowany jest do domów kultury gotowych „prowadzić nowatorskie działania animacyjne projektowane w oparciu o przeprowadzoną wcześniej diagnozę i poddane ewaluacji, a ukierunkowane na bezpośrednią i bliską współpracę z przedstawicielami społeczności lokalnej”¹. Celem programu jest „poszerzenie dostępu do kultury, stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi współpracy, komunikacji, pobudzenie aktywności obywatelskiej w przestrzeni kultury, wykreowanie warunków sprzyjających nowoczesnej edukacji kulturalnej i artystycznej”², a także zwiększenie zaangażowania lokalnych ośrodków kultury w życie społeczności lokalnych poprzez odkrywanie i wspieranie oddolnych inicjatyw kulturotwórczych, realizowanych przez mieszkańców (...).³ Integralną częścią programu jest diagnoza lokalna, czyli badanie identyfikujące zasoby i samodzielne inicjatywy mieszkańców gminy Nozdrzec.

Zarówno samemu programowi, jak i naszej diagnozie przyświecało rozumienie lokalnej instytucji kultury zawarte w słowach prof. Marka Krajewskiego, który określił dom kultury jako miejsce, „w którym urealnia się lokalna wspólnota, gdzie materializują się więzi spajające zbiorowości, gdzie w końcu można rozwijać pasje i talenty, odkrywać siebie”⁴, najważniejszymi ogniwami kultury „są bowiem mało widoczne instytucje, wykonujące jednak organiczną pracę, od której efektów zależy to jak jesteśmy w kulturze, jej miejsce w hierarchiach ważności, nasza zdolność do korzystania z niej inaczej, niż tylko czerpiąc satysfakcje estetyczne.”⁵

Celem raportu jest uchwycenie wielowymiarowości życia kulturalnego w gminie Nozdrzec i możliwości jego rozwoju. Raport prezentuje krajobraz kulturalny gminy, pokazuje w jaki sposób mieszkańcy postrzegają jej potencjał kulturotwórczy, a także omawia obszary możliwej działalności kulturalnej, które Gminny Ośrodek Kultury oraz inne podmioty w gminie mogłyby wesprzeć i włączyć w swoje obszary działań. Nadrzędnym natomiast celem rekomendowanych działań jest wzmacnianie kapitału społecznego mieszkańców i mieszkańek gminy Nozdrzec.

¹ <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury/aktualnosci/dk-plus-inicjatywy-lokalne-nabor-2021> (data dostępu: 20.05.2021)

² <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury> (data dostępu: 20.05.2021)

³ <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury/o-projekcie> (data dostępu: 20.05.2021)

⁴ *ibidem*

⁵ *ibidem*

Metodologia

Raport powstał w oparciu o badania etnograficzne prowadzone w marcu i kwietniu 2021 roku w gminie Nozdrzec. Badanie miało charakter jakościowy, a jego celem była odpowiedź na pytania, jak wygląda życie kulturalne w gminie, jaki jest wciąż nieodkryty przez instytucje potencjał kulturotwórczy mieszkańców oraz w jakich kierunkach może on się rozwijać. W ramach badań przeprowadzone zostały wywiady indywidualne, wywiady grupowe, warsztaty badawcze, obserwacja uczestnicząca, objazdy badawcze, dokumentacja fotograficzna, rozpytki oraz analiza danych zastanych. Część zadań w ramach badania prowadzona była na żywo w ramach przepisów sanitarnych obowiązujących w czasie pandemii, część realizowana była online. Badaniem został objęty cały obszar gminy Nozdrzec, jednak ze względu na ograniczony czas i różnorodność grup odbiorców i twórców działań kulturalnych, nie wszystkie zagadnienia zostały w tym badaniu poruszone.

Badaniem został objęty zespół Gminnego Ośrodka Kultury, w tym dyrekcja, pracownicy oraz bibliotekarki sześciu filii Gminnej Biblioteki Publicznej w Warze z filiami w Nozdrzcu, Hłudnie, Izdebkach, Siedliskach i Wesołej, podlegających Gminnemu Ośrodkowi Kultury. Ponadto badania prowadziłyśmy także wśród działaczy organizacji pozarządowych aktywnych w gminie, Kół Gospodyń Wiejskich, niezależnych twórców, kierowników lub pracowników innych gminnych jednostek organizacyjnych, samorządowców, a także mieszkańców gminy, którzy dzielili się z nami swoją wiedzą, doświadczeniami i spostrzeżeniami. Sześć spotkań z mieszkańcami odbyłyśmy w każdej miejscowości, w której działa filia gminnej biblioteki, tj. w Nozdrzcu, Warze, Hłudnie, Izdebkach, Siedliskach i Wesołej.

Kultura, czyli co?

Najczęściej pierwszym skojarzeniem ze słowem „kultura” jest kultura wysoka lub sztuka, np. teatr, malarstwo, poezja, muzyka czy rzeźba. Dostęp do tak pojętej kultury nie jest egalitarny, lecz ogranicza się z reguły do większych miast i jest obwarowany wieloma zależnościami: kapitałem społecznym, kulturowym, ekonomicznym, a także wiekiem odbiorców, miejscem ich zamieszkania oraz mobilnością. W opozycji do kultury wysokiej funkcjonuje pojęcie kultury popularnej, której celem jest przede wszystkim dostarczenie odbiorcom rozrywki przy minimalnej ilości treści. Kultura masowa dostępna i łatwa w odbiorze, nie wymaga żadnych kompetencji. Gdzieś pomiędzy tymi dwoma biegunami powstało w ostatnich latach pojęcie kultury szerokiej. Zaproponował je Marcin Skrzypek, animator kultury z Lublina, pracownik Ośrodka „Brama Grodzka Teatr NN” i określił jako obejmującą „spektrum aktywności podejmowanych spontanicznie i oddolnie przez mieszkańców”⁶ Nie jest to kultura niezależna, alternatywna, niszowa ani offowa. Kultura szeroka jest bliska, dostępna, włącza,

⁶ <https://www.nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/blog/poszerzamy-kulture-spotkanie-z-lubelska-kultura-szeroka> (data dostępu: 20.05.2021)

uczy, zachęca do aktywności, rozwija się horyzontalnie oraz nie tworzy podziału na profesjonalistów i odbiorców. Jest odpowiedzią na style życia, pasje i fascynacje zwykłych mieszkańców, mówi o pożytku z nich dla całej społeczności, podkreśla wartość przyglądania się amatorskim próbom, zamiast pójścia do profesjonalnego teatru, muzeum, galerii⁷. To właśnie przejawów takiej kultury szukałyśmy w gminie Nozdrzec.

W raporcie Fundacji Wspomagania Wsi „Wieś polska 2017: diagnozy i prognozy”⁸ możemy przeczytać, że w porównaniu z ludnością miast tylko niewielki procent mieszkańców wsi uczestniczy w tradycyjnie rozumianych praktykach kulturalnych (takich jak chodzenie do opery, teatru, galerii sztuki itp.). Przyczyną takiego stanu rzeczy może być oczywiście utrudniony dostęp do instytucji kultury, które znajdują się niemal wyłącznie w dużych miastach, ale także upowszechnienie się nowych technologii, w tym wzrost dostępności telewizji oraz Internetu, które sprzyjają indywidualnemu odbiorowi treści i zapośredniczeniu kontaktu z kulturą. Ten sam raport mówi jednocześnie o tym, że aktywność kulturalną mieszkańców wsi charakteryzują trzy główne cechy: **wspólnotowość, praktycyzm oraz kreatywność**, przy czym największe znaczenie przypisać należy wspólnotowości⁹. Biorąc to pod uwagę, w czasie diagnozy i pisania raportu przyświecała nam bardziej otwarta, antropologiczna definicja kultury, którą socjolog Tomasz Szlendak określił jako „coś, co robi się razem, kiedy się spotyka innych ludzi” (Szendak 2011, s. 75). Owa potrzeba wspólnotowości w dużym stopniu tłumaczy popularność na wsiach i w mniejszych miejscowościach imprez plenerowych, szczególnie festynów. Nie jest to dziwne, jeśli przyjmiemy za autorami publikacji „Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce”, że „bywalcami imprez dożynkowych czy obchodów dni miasteczka albo gminy są wszyscy” (Bukraba-Rylska, Burszta, 2011). Takie wydarzenia jak festyn czy święto gminy spełniają więc bardzo ważną rolę integracyjną i wspólnototwórczą. Spotkania, koncerty są często pretekstem do spędzania wspólnie czasu, mają charakter relacyjno-gromadzeniowy (Murawska, Olko, Sadura 2016). Jednocześnie warto pamiętać, że potrzeba wspólnotowości i integracji jest bardzo ważna w przeżywaniu kultury także w przypadku małych, indywidualnych lub sąsiedzkich przedsięwzięć. Według innego raportu mieszkańcy wsi zapytani o to, co robią w wolnym czasie w większości wymieniali praktyki zbiorowe, takie jak spotkania towarzyskie, spacerowanie czy wspólna jazda samochodem (Walczak, Jewdokimow, Pazderski 2016). Podobne wnioski można wyciągnąć z diagnozy gminy Nozdrzec. Mieszkańcy cenią czas spędzony wspólnie, chociaż często czują, że okazji do takiego spędzania czasu jest zbyt mało. Nie wszyscy też potrafią i chcą wziąć na siebie organizację różnych spotkań czy inicjatyw.

⁷ *ibidem*

⁸ Raport skrócony „Wieś w Polsce 2017: diagnoza i prognoza”:

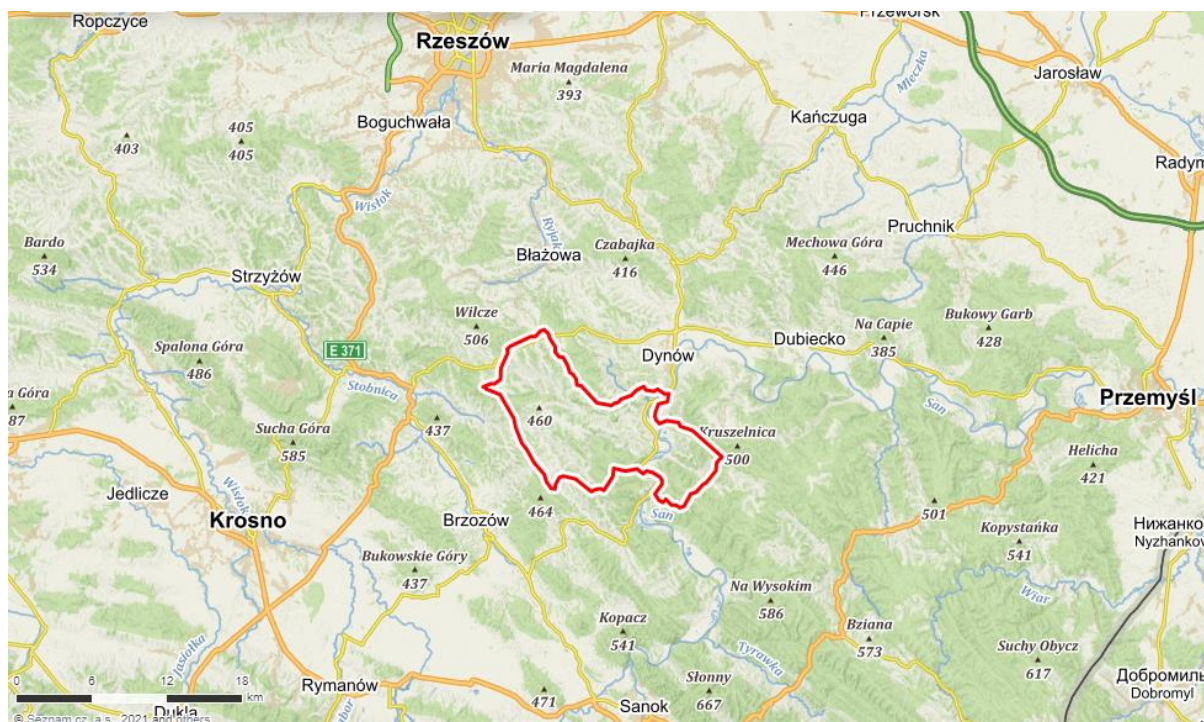
<http://fundacijawspomaganiawsi.pl/wp-content/uploads/2017/09/Wie%C5%9B-w-Polsce-2017-Diagnoza-i-Prognoza-Raport-FundacjiWspomagania-Wsi-skr%C3%B3t.pdf> (data dostępu: 20.05.2021)

⁹ Raport z badania - pełna wersja „Wieś w Polsce 2017: diagnoza i prognoza” <https://poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2017/10/Wies-w-Polsce-2017-Diagnoza-i-Prognoza-Raport-FWW-pelny.pdf>, s. 23 (data dostępu: 20.05.2021)

Dlatego tak ważna jest rola liderów i ich wsparcie, co starałyśmy się w raporcie podkreślić. To pojedyncze osoby lub grupa osób, „którym się chce” są siłą napędową każdej społeczności i to oni mają moc przyciągnięcia ludzi i ich zaangażowania. Mimo, że taka forma kultury jest bardzo oddolna i niesformalizowana, niebagatelną rolę w jej wsparciu mogą – i powinny – pełnić lokalne instytucje, w tym instytucje kultury. To właśnie one, „publiczne instytucje kultury nie tylko dają poczucie przynależności do tej samej <<cywilizacji>>, ale udostępniając swoje zasoby i infrastrukturę lokalnym inicjatywom nieformalnym, tworzą kościec, na którym wspiera się tkanka lokalnej samoorganizacji” (Sadura 2016, za: Wieś w Polsce 2017: diagnoza i prognoza). Blisko z tym związana jest inna ważna dla nas idea, którą chcemy podkreślić w tym raporcie, czyli *sprawczość*. To właśnie sprawczość powinny domyślnie przypisywać instytucje kultury swoim odbiorcom i zarazem współtwórcom kultury, czyli mieszkańcom gminy. Przez sprawczość rozumiemy zdolność jednostki do intencjonalnego oddziaływania na innych, do bycia aktywnym i świadomym sprawcą działania. W tym duchu wierzymy, że każde działanie realizowane przez instytucję kultury powinno być realizowane z mieszkańcami, a nie *dla* mieszkańców.

Charakterystyka gminy

Nozdrzec to gmina wiejska położona w powiecie brzozowskim w województwie podkarpackim. Podzielona jest na 9 sołectw – Hłudno, Wara, Izdebki, Izdebki-Rudawiec, Nozdrzec (siedziba gminy), Wesoła, Wesoła-Ujazdy i Ryta Górka, Siedliska oraz Huta Poręby. Warto zaznaczyć, że Siedliska i Huta Poręby to miejscowości w gminie, które są położone po drugiej stronie Sanu, który jest naturalną barierą utrudniającą swobodną komunikację oraz przepływ informacji. Gmina oddalona jest o 50 km od Rzeszowa. Inne duże miasta w okolicy to Sanok i Krosno (40 km) oraz Przemyśl (60 km). Komunikacja publiczna jest słabo rozwinięta.

Ryc. 1. Położenie gminy Nozdrzec na tle regionu (Źródło: mapy.cz)

Gmina Nozdrzec zajmuje powierzchnię 12 169 ha. Najwięcej terenu przypada na użytki rolne, stanowiące 62% terenu gminy oraz lasy – 30%. Grunty zabudowane to 2% powierzchni gminy, a nieużytki – 0,4%¹⁰. Nozdrzec jest drugą co do wielkości gminą w powiecie brzozowskim (za gminą Dydnia).

Środowisko społeczne

Z roku na roku zmniejsza się liczba mieszkańców gminy. W 2019 roku gminę zamieszkiwało 7996 mieszkańców (51% stanowiły kobiety). Dziesięć lat wcześniej w gminie mieszkało 8282 osób. Przyrost

¹⁰ Bank Danych Lokalnych GUS (data dostępu: 13.05.2021).

naturalny w 2019 roku wyniósł – 4,9 (średnia dla Polski to – 0,9). W 2019 roku w wieku produkcyjnym było 63% mieszkańców, poprodukcyjnym – 22% i przedprodukcyjnym – 15%¹¹. Średni wiek mieszkańców to 42 lata¹².

Duża część mieszkańców gminy musi dojeżdżać do pracy poza miejsce swojego zamieszkania. Część z nich pracuje w publicznych/samorządowych instytucjach na terenie gminy i lokalnych przedsiębiorstwach, część prowadzi gospodarstwa rolne. Niektórzy są zatrudnieni w większych miastach w okolicy – Brzozowie, Dynowie, Sanoku, Krośnie, a nawet Rzeszowie czy Przemyśle. Bezrobocie w gminie jest ponad dwukrotnie niższe niż w powiecie brzozowskim (gdzie wynosi 16%) i pod koniec 2020 r. sięgało 6%. Oznacza to, że bez pracy pozostawało 535 osób (z czego 52% stanowiły kobiety)¹³.

W gminie Nozdrzec działa 7 publicznych szkół podstawowych (Hłudno, Nozdrzec, Wara, Izdebki, Siedliska i dwie w Wesołej) oraz 3 przedszkola (publiczne przy szkole podstawowej w Izdebkach, niepubliczne Zgromadzenia Sióstr Św. Dominika w Nozdrzcu oraz przy Szkole Podstawowej im. św. Jana Pawła II w Warze, które powstało w ramach projektu „Przedszkole w Warze – nowa jakość edukacji przedszkolnej” dofinansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny).

Środowisko przyrodnicze

Gmina Nozdrzec leży na terenie Pogórza Dynowskiego, sąsiadując od południa z kotlinami podkarpackimi, ciągnącymi się między Pogórzem a Beskidami, tzw. Dołami Jasielsko – Sanockimi. Od północy Pogórze przechodzi w prawie bezleśny krajobraz wzniesień o średniej wysokości 300-400 m. Teren gminy położony jest na wysokości od 241 m n.p.m. w dolinie Sanu do 464 m n.p.m. W okolicach Brzozowa pasma wzniesień niejednokrotnie przekraczają wysokość 500 m. Są to wzgórza: Grabówka (524 m n.p.m.), Wroczeń (501 m n.p.m.) Kopacz (536 m n.p.m.)¹⁴.

Dolina Sanu w rejonie Nozdrzca należy do jednych z najbardziej malowniczych i atrakcyjnych okolic Pogórza Dynowskiego, charakteryzujących się stromymi zboczami opadającymi do Sanu oraz krętym biegiem rzeki. Tereny te urozmaicone są licznymi jarami i wąwozami zachęcającymi do turystyki pieszej. Ponadto, w lasach można spotkać wiele gatunków dzikich zwierząt (m.in. sarny, jelenie, dziki, lisy, borsuki, sowy, gile, sójki, jastrzębie, dzięcioły), a w rzekach liczne gatunki ryb, szczególnie istotne dla wędkarzy.

¹¹ *ibidem* (data dostępu: 13.05.2021).

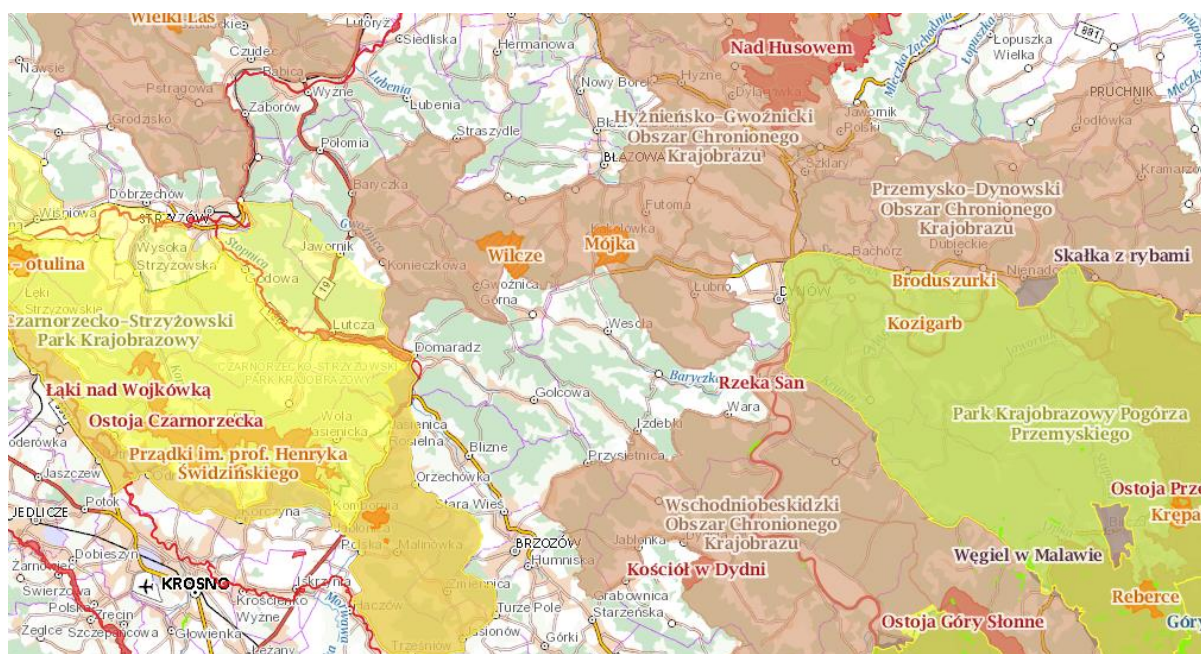
¹² <https://www.polskawliczbach.pl/gmina/Nozdrzec#wiek-mieszkancow> (data dostępu: 17.05.2021).

¹³ Bank Danych Lokalnych GUS (data dostępu: 13.05.2021).

¹⁴ <https://nozdrzec.pl/polozenie/> (data dostępu: 17.05.2021).

Na terenie gminy występują złoża ropy naftowej (Wara) i gazu ziemnego. W Brzozowie, siedzibie powiatu, znajdują się także nieliczne źródła mineralne o właściwościach leczniczych¹⁵.

Na terenie gminy nie został wytyczony żaden park krajobrazowy. Jednak niedaleko gminy znajduje się Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego (na wschód od gminy) i Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy (zachód od gminy). Gmina leży na terenie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu; na jej terenie znajduje się także kilka pomników przyrody (najczęściej są to pojedyncze drzewa).

Ryc. 2. Mapa form ochrony środowiska położonych w sąsiedztwie gminy Nozdrzec (Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>)

Turystyka w gminie

Podgórski krajobraz, malowniczy przełom Sanu, bogactwo flory i fauny i obecność parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu zachęcają do uprawiania różnych form turystyki aktywnej, w szczególności pieszej, rowerowej, kajakowej i nordic walking.

Na terenie gminy wytyczono kilka szlaków rowerowych. Wzdłuż Sanu przebiega czarny szlak zwany Linią Mołotowa, prezentujący radzieckie i niemieckie bunkry z czasów II wojny światowej. Przebiegu tu także czerwony szlak rowerowy „Dolina Sanu” i trasa „Prawem i Lewem po Ziemi Sanockiej” wyznaczona przez Muzeum Historyczne w Sanoku. Przez Siedliska poprowadzono fragment Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo.

¹⁵ *ibidem* (data dostępu: 17.05.2021).

Oprócz tras rowerowych powstały trzy szlaki do uprawiania nordic walking. Jest to zielona pętla o długości 4 km, czerwona – 9,6 km i najdłuższa czarna – 36 km, utworzone w ramach projektu Nordic Walking Park Gmina Nozdrzec.

Przez gminę przebiega także szlak kajakowy „Błękitny San”, będący głównym i zarazem najpiękniejszym szlakiem wodnym na Podkarpaciu.

Charakterystyka Gminnego Ośrodka Kultury w Nozdrzcu

Gminny Ośrodek Kultury w Nozdrzcu (GOK) został wpisany do Rejestru Instytucji Kultury w 1983 roku. Obecnie ma siedzibę w Domu Strażaka w Nozdrzcu. Wiadomo, że dom kultury istniał w Nozdrzcu już wcześniej, jednak nie zachowała się data jego powstania. Dokładna historia nozdrzeckiego domu kultury czeka jeszcze na zebranie i spisanie, ponieważ nie była ona archiwizowana przez wcześniejszą kadrę zarządzającą. Odkrywanie zapomnianej historii GOK oraz osób z nim związanych zostało już zapoczątkowane przez nową dyrekcję i pracowników. Działania badawcze są skoncentrowane nie tylko na poszukiwaniu historii w archiwach, ale też wykorzystują pamięć i opowieści starszych mieszkańców, co samo w sobie ma potencjał integrujący i animacyjny dla lokalnej społeczności.

Działania GOK

GOK jest organizatorem i współorganizatorem wielu gminnych wydarzeń, współpracując z różnorodnymi podmiotami i instytucjami z terenu gminy. Między innymi współpracuje z Urzędem i Radą Gminy, lokalnymi parafiami, Ochotniczą Strażą Pożarną i placówkami edukacyjnymi. Odbiorcami jego działań są przede wszystkim mieszkańcy samej gminy. Jednakże niektóre wydarzenia mają charakter ponadlokalny, przyciągając zainteresowanych z dalszych części powiatu czy województwa. Pracownicy GOK-u uważają, że „jakość jest najważniejsza. Jak coś robić to dobrze – od A do Z”.

GOK jest współorganizatorem wielu wydarzeń gminnych, m.in.: Dni Gminy Nozdrzec, Złote Gody, Dzień Dziecka, Narodowe Czytanie. Z okazji ważniejszych uroczystości państwowych czy kościelnych GOK bierze czynny udział w organizacji oraz służy pomocą przy realizacji koncertów i wystaw. GOK wraz z Parafią w Nozdrzcu oraz o. Akcji Katolickiej współorganizuje coroczny Przegląd Kolęd i Pastorałek „Cantate Deo”, w którym biorą udział również artyści z zagranicy. Wraz z jednostkami OSP organizuje przegląd kapel, natomiast innym grupom pomaga w realizacji „Nietuzinkowych Biegów” oraz rajdów rowerowych. GOK angażuje się w propagowanie czytelnictwa organizując „Noc Bibliotek” oraz spotkania z lokalnymi twórcami. Wymienione działania wskazują, że GOK jest instytucją, która w trosce o budowę aktywnych postaw w swoim społeczeństwie lokalnym stwarza możliwości wielostronnej edukacji kulturalnej, kształci postawy aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz integruje społeczności lokalne za pomocą wydarzeń kulturalnych. Dla realizacji tych celów wykorzystuje przede wszystkim edukację i animację społeczno-kulturalną. Pomaga realizować szkolne i przedszkolne imprezy okolicznościowe (Jasełka, Dzień Babci i Dziadka, Dzień Matki) oraz występy teatralne związane z ważnymi rocznicami państwowymi, obchodzonymi przez szkoły z terenu gminy.

GOK angażuje się chętnie we współpracę z instytucjami kultury z terenów okolicznych jednostek samorządu terytorialnego. Odbiorcami tych działań są mieszkańcy Gminy Nozdrzec, którzy dzięki pomocy GOK mają okazję udziału w konkursach, przeglądach organizowanych na terenach sąsiednich gmin, osiągając sukcesy. Ważnym działaniem w tym zakresie jest udział w Przeglądzie Piosenki Polskiej – Mikołajkowe Debiuty, który odbywa się nieprzerwanie od 25 lat. Chętnie współpracuje również z placówkami oświatowymi czy organizacjami pozarządowymi, chcąc aby oferta kulturalna kierowana do społeczności lokalnej była adekwatna do jej potrzeb. GOK współpracował również ze Stowarzyszeniem przy Zespole Szkół im. Aleksandra Fredry w Nozdrzu w organizowaniu corocznych spotkań wigilijnych, działa również z Radami Parafialnymi, przygotowując wydarzenia kierowane do najmłodszych odbiorców. Współpracuje z KGW w realizowaniu spotkań, które mają na celu rozpowszechnienie rękodzieła oraz misji realizowanej przez KGW. Współorganizuje wraz z Urzędem Gminy Dzień Kobiet, pomaga OSP przy organizacji gminnych zawodów strażackich. Szerzy ideę bezpieczeństwa w ruchu drogowym wśród najmłodszych, angażując się w przygotowania i organizację Turnieju Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego na szczeblu gminy, powiatu i województwa.

Ponadto wspiera lokalnych artystów, np. Józefa Cupaka z Wary, który osiąga międzynarodowe sukcesy. Wsparcie to jest związane z pomocą merytoryczną i techniczną w wydawaniu poezji oraz publikacji naukowych mających na celu budowanie międzypokoleniowych mostów oraz uwrażliwienie na historię i spuściznę kulturową naszych pradziadów. Wspiera lokalny Klub Seniora w podejmowanych działaniach i inicjatywach oraz w ogólnym funkcjonowaniu. Współpracuje z Środowiskowym Domem Samopomocy im. Anny w Izdebkach, którego podopiecznymi są osoby niepełnosprawne z terenu gminy Nozdrzec, w realizowaniu inicjatyw, które służą ogólnemu rozwojowi oraz integracji podopiecznych ŚDS. W GOK odbywają się często spotkania różnych grup społecznych oraz podmiotów działających na rzecz rozwoju lokalnej społeczności. Jako jednostka kultury wspiera również technicznie wszystkie lokalne wydarzenia, uroczyste apele, zapewniając profesjonalną obsługę nagłośnieniową.

GOK angażuje się nie tylko w organizację okolicznościowych wydarzeń kulturalno-sportowych. Prowadzi także działania animacyjno-edukacyjne, zachęcając mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w kulturze, stwarzając im możliwości do wielostronnej edukacji kulturalnej, tym samym integrując mieszkańców gminy. Prowadzi także warsztaty edukacyjne (kółko szachowe i warsztaty muzyczne). Jednakże ze względu na brak ogólnodostępnego pomieszczenia przystosowanego do organizacji warsztatów, były to działania sporadyczne.

W samym budynku GOK-u odbywają się często spotkania różnych grup społecznych oraz podmiotów działających na rzecz rozwoju lokalnej społeczności. GOK wspiera również technicznie wszystkie lokalne wydarzenia, uroczyste apele, zapewniając profesjonalną obsługę nagłośnieniową.

Każdego roku realizuje kilka oddolnych inicjatyw, których pomysłodawcami są przedstawiciele, podmioty związane z społecznością lokalną.

Struktura GOK

a) Pracownicy GOK

Od listopada 2020 roku w siedzibie GOK Nozdrzec zatrudnionych jest dwóch pracowników – dyrektorka i jeden etatowy pracownik. GOK nie zatrudnia żadnych dodatkowych pracowników z zewnątrz – animatorów i edukatorów, bazując na lokalnych zasobach ludzkich.

Pracownicy GOK-u są bardzo zaangażowani w swoją pracę i działania na rzecz lokalnej społeczności. Odnoszą sukcesy nie tylko na polu realizacji gminnych wydarzeń, ale także w obszarze składania wniosków na dofinansowanie działalności. W tym roku GOK zdobył dofinansowanie na realizację kilku gminnych projektów. Jest to między innymi projekt „Dworska pasieka” w ramach XI edycji Funduszu Naturalnej Energii oraz środki przeznaczone na poprawę infrastruktury domu kultury.

Celem projektu „Dworska pasieka” jest aktywizacja społeczności lokalnej w zakresie pszczelarskiej edukacji ekologicznej oraz działań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Projekt ma popularyzować wiedzę o ochronie owadów zapylających i zachęcać mieszkańców do dbania o środowisko.

Natomiast środki finansowe związane z ulepszeniem infrastruktury domu kultury będą przeznaczone m.in. na zakup sprzętu muzycznego (skrzypce, gitary, kontrabas, klarnet, saksofony oraz perkusja) oraz nagłaśniającego (mikrofony, odsłuch aktywny). Poprawa wyposażenia domu kultury w sprzęt muzyczny przyczyni się do rozwoju oferty warsztatowej prezentowanej przez GOK. Możliwe, że w przyszłości zostaną reaktywowane lokalne kapele muzyczne o bogatym dorobku kulturowym (np. kapela ludowa „Ostrzewianie” oraz jej młodsza grupa „Ostrzewiki”). Zakup profesjonalnego sprzętu ma także zachęcić mieszkańców do kształcenia muzycznego oraz rozwijania pasji i odkrywania ukrytych talentów. .

Umiejętności zdobywania środków zewnętrznych na działalność kulturalną i animacyjną przez pracowników GOK są bez wątpienia ważnym i cennym zasobem, które powinny być wspierane i rozwijane na poziomie gminy.

b) Biblioteki gminne

Jednym z ustawowych obowiązków samorządu gminnego jest prowadzenie przynajmniej jednej biblioteki w granicach swojej gminy. Na terenie gminy Nozdrzec działa sześć bibliotek (w prawie każdym sołectwie). Główna gminna biblioteka publiczna ma swoją siedzibę w Warze. Pozostałe pięć są to biblioteki filialne w Nozdrzcu, Hłudnie, Izdebkach, Siedliskach i Wesołej. Siedziba biblioteki w Izdebkach, Nozdrzcu i Wesołej zlokalizowana jest w szkole podstawowej. Oznacza to, że we wszystkich miejscowościach funkcjonują dwie biblioteki (gminna i szkolna). W Hłudnie, Warze i Siedliskach biblioteka znajduje się w Domu Strażaka. Każda z nich jest czynna od poniedziałku do

piątku, w tych samych godzinach tj. 8:00-16:00 oraz w każdej zatrudniona jest jedna bibliotekarka na pełen etat.

Z biblioteki w Wesołej korzystają mieszkańcy sołectwa Wesoła: Ujazdy i Ryta Górka. Podobnie sytuacja wygląda w Siedliskach, gdzie z biblioteki korzystają mieszkańcy sołectwa Huta Poręby. Z biblioteki w Izdebkach korzystają także mieszkańcy Rudawca.

Wszystkie biblioteki dysponują wspólnym budżetem, którym zarządza GOK.

Wszystkie biblioteki oprócz swojej działalności statutowej prowadzą działalność warsztatową, która można podzielić na:

- zajęcia plastyczne / rękodzielnicze
- artystyczne
- sportowe
- integrujące / stanowiące oddolne inicjatywy mieszkańców

Niektóre zajęcia prowadzone przez biblioteki mają charakter cykliczny (w wakacje, ferie zimowe), a niektóre okolicznościowe i są związane ze świętami lub szczególnymi dniami w roku (np. Dzień Babci i Dziadka, Dzień Matki). Zdarza się także, że biblioteka organizuje wydarzenie, którego pomysł zgłoszą mieszkańcy. Według bibliotekarek dzieci chętnie przychodzą do bibliotek gminnych, bo jest to miejsce mniej formalne niż biblioteka szkolna.

Ryc. 3. Rękodzieła powstałe podczas warsztatów w bibliotece w Hłudnie, fot. Katarzyna Kamler

Część organizowanych wydarzeń jest skierowana do dzieci, część do dorosłych, a niektóre mają charakter międzypokoleniowy. Oprócz warsztatów biblioteki organizują także spotkania literackie (wokół książki, spotkania poetyckie). Wspierają organizację innych imprez organizowanych przez gminę – GOK lub Urząd Gminy.

Pomimo pandemii biblioteki nie zaprzestały organizacji kameralnych wydarzeń. Jak tylko oficjalne restrykcje były luzowane i biblioteki mogły być otwarte, zapraszały kilkoro mieszkańców i mieszkank, wspólnie organizując zajęcia artystyczne lub plastyczne. Bardzo często na warsztatach bibliotekarki korzystają z własnych, przyniesionych wcześniej do biblioteki sprzętów (np. maszyny do szycia).

W każdej bibliotece zatrudniona jest bibliotekarka, wokół której często gromadzi się lokalna społeczność. Bardzo często również sama biblioteka znajduje się w centralnym miejscu w gminie – samoczynnie stając się punktem łączącym i integrującym mieszkańców miejscowości (np. w Hłudnie). Niestety często bibliotekarki i działania przez nie podejmowane postrzegane są jako „niewidoczne”

W każdej miejscowości struktura czytelników kształtuje się odrobinę inaczej, jednak można dostrzec pewną prawidłowość. Głównymi czytelnikami i czytelniczkami bibliotek są dzieci, osoby starsze oraz młode mamy. Z bibliotek najrzadziej korzystają młodzież i osoby pracujące.

Inne podmioty działające w gminie

Poniżej przedstawiona jest krótko działalność podmiotów, które prowadzą działania w obszarze kultury, tak jak rozumie ją prof. Tomasz Szlendak jako „coś, co się robi razem, kiedy spotyka się innych ludzi” (Szlendak 2011, s. 75).

Koła Gospodyń Wiejskich

Na terenie gminy Nozdrzec działa 10 kół gospodyń wiejskich (w Hłudnie, Izdebkach, Izdebkach-Rudawcu, Siedliskach, Nozdrzcu, Wesołej, Wesołej Ujazdach Rytej Górcie, Hucie-Poręby i dwa w Warze). Większość Kół Gospodyń Wiejskich ma już długą tradycję i zasługi, przede wszystkim w kultywowaniu tradycji kulinarnych regionu. Wsparcie oferty gastronomicznej gminnych imprez plenerowych przez KGW jest nie tylko ich pysznym uzupełnieniem, ale także cennym zasobem w postaci ludzi, ich wiedzy i umiejętności, a tym samym wartością dla całej gminy. Większość KGW działała lub wciąż działa bardzo prężnie, aktywizując do różnorodnych działań mieszkanki gminy w różnym wieku. Sprawia to, że KGW są jednymi z filarów aktywności obywatelskiej w gminie.

Jednym z takich aktywnych kół, z którym udało nam się spotkać w czasie realizacji diagnozy, jest KGW w Warze. Jest to młode koło założone w 2020 roku, które zastąpiło poprzednią, nieformalną i niezarejestrowaną organizację. W skład nowego koła wchodzi około 60 członkiń (głównie są nowe osoby, jednak jest także kilka członkiń dawnego KGW). Pomimo trudnego czasu pandemii, członkinie nowego KGW w Warze założyły firmę cateringową Spółdzielnia Socjalna „Pychotka Catering”, która także mogłaby być wykorzystywana przy wielu wydarzeniach organizowanych w gminie. Biznesplan złożony przez założycielki uzyskał pozytywną ocenę, co pozwoliło na wpisanie go do rejestru przedsiębiorstw. Jest to zmotywowane do działania i dobrze zorganizowane koło, w czym pomaga postawa samych mieszkańców. W planach mają m.in. remont budynku OSP oraz ubieganie się o dofinansowanie, jak tylko zostaną ogłoszone publiczne konkursy grantowe. Remont rozpocznie się już w tym roku (będzie dofinansowany ze środków Funduszu Sołeckiego). Warto podkreślić postawę mieszkanki Wary, które są zawsze gotowe do działania, realizując pomysły w ramach czynu społecznego. „Do działań motywuje nas zaangażowanie mieszkańców Wary i ich spontaniczna chęć pomocy. Zgłaszają się do nas nowe członkinie, które mają nowe pomysły i są chętne do działania”, komentują członkinie młodego koła.

Aktywność KGW bardzo często jest uzależniona od jego liderki. Liderka KGW to osoba, która potrafi przyciągnąć i zaangażować innych – to właśnie chęć zaangażowania i pracy

społecznej jest filarem aktywnego koła. Jednak osobą, która zmotywuje KGW do działania, może być również osoba z zewnątrz. Tak jest między innymi w Hłudnie, w którym największą rolę pełni pani bibliotekarka. To ona, w nieformalny sposób, motywuje członkinie KGW do działania.

KGW podejmują różne działania bazując nie tylko na swoich członkach i pozostałych KGW z terenu gminy, ale także współpracując z Urzędem Gminy, GOK-iem, bibliotekami, OSP, lokalnymi liderkami i liderami oraz niezrzeszonymi mieszkańcami, którzy chcą ich wesprzeć.

Klub Seniora

Na początku 2020 roku gmina Nozdrzec otrzymała dofinansowanie w ramach Programu Wieloletniego Senior+ na lata 2015-2020, co umożliwiło na założenie Klubu Senior+. Został utworzony w celu integracji i aktywizacji społecznej oraz zaspokajania potrzeb kulturalnych seniorów w Gminie Nozdrzec. Klub Seniora działa w strukturze Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Nozdrzcu. Utworzenie oferty Klubu Senior+ na terenie gminy zaspokoiło potrzeby 30 seniorów, osób powyżej 60. roku życia. Organizacja atrakcyjnych i ambitnych form spędzania wolnego czasu w przyjaznej przestrzeni sprzyja rozwijaniu zainteresowań członków społeczności lokalnej. Ponadto uczestnictwo m.in. w zajęciach ruchowych, spotkaniach tematycznych, tworzenie rękodzieła oraz podtrzymywanie więzi społecznych, skutecznie zapobiega procesom odizolowania społecznego.

Przy Klubie Seniora działa stowarzyszenie. W celach statutowych Stowarzyszenia zawarta jest nie tylko działalność kulturalna oraz rozwój zainteresowań, ale także „zawieranie nowych znajomości i utrzymywanie więzi wśród seniorów członków klubu, integracja międzypokoleniowa i aktywizacja seniorów z różnych środowisk” oraz „tworzenie warunków ułatwiających integrację i współpracę między społecznościami, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami życia publicznego”¹⁶. Integracja, wspólne spędzanie czasu, nowe inicjatywy i znajomości są więc jednymi z podstawowych potrzeb seniorów zrzeszonych w Klubie.

Ochotnicza Straż Pożarna

Na terenie gminy działa 10 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. Mają swoje oddziały w Nozdrzcu, Hłudnie, Warze, Izdebkach, Izdebkach-Rudawcu, Wesołej, Wesołej-Ujazdach, Wesołej-Rytej Górcie, Wesołej-Magierowie i Siedliskach. Nieformalnie działa także OSP Huta Poręby, która dopiero rejestruje swoją działalność w KRS.

Część z nich dzieli swoją siedzibę z gminnymi bibliotekami, co pozwala na bliższą współpracę przy organizacji gminnych wydarzeń czy spotkań. OSP nie tylko dbają o bezpieczeństwo mieszkańców – jednym z ich celów statutowych jest „rozwijanie kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenie

¹⁶ <https://rejestr.io/krs/785582/stowarzyszenie-klub-seniora-w-izdebkach> (data dostępu: 20.05.2021)

działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej”. Członkowie OSP corocznie pełnią też wartę przy Bożym Grobie i zabezpieczają procesje Bożego Ciała, pełnią więc ważną rolę w podtrzymywaniu tradycji lokalnych społeczności oraz są jedną z organizacji, w której może działać aktywna młodzież z terenu gminy.

Kapela Warzanie

Historia Kapeli zaczyna się w 1976 roku. W roku tym „Warzanie”, tworzeni głównie przez mieszkańców Wary, zadebiutowali w Wojewódzkim Domu Kultury w Krośnie prezentując kulturę gminy Nozdrzec. W swoim repertuarze kapela wykonuje: polki, oberki, walczyki i piosenki biesiadne. Są laureatami wielu lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich konkursów muzycznych (np. Prezydenckich Dożynek Centralnych w Spale czy Ogólnopolskiego Święta Chleba w Mińsku Mazowieckim). Kapela występowała również na Słowacji, Węgrzech i na Ukrainie. Oprócz występów konkursowych uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez gminę (np. Złote Gody), uroczystościach religijnych i szkolnych¹⁷.

Izdebczanka

W ramach zajęć pozalekcyjnych i projektu mającego na celu zainteresowanie mieszkańców folklorem, kulturą regionalną oraz tańcem ludowym w 2009 roku powstał Zespół Tańca Ludowego „Izdebeczka” z Izdebek działający przy Szkole Podstawowej im. Świętej Jadwigi Królowej Polski w Izdebkach. Występy dzieci i młodzieży z Zespołu, prezentujących różne tańce ludowe i układy taneczne, uświetniają uroczystości szkolne, gminne czy powiatowe.

Środowiskowy Dom Samopomocy

Środowiskowy Dom Samopomocy im. Anny w Izdebkach to dzienna placówka opiekuńcza dla osób niepełnosprawnych. Od 2003 roku zlokalizowany jest w XIX-wiecznym dworze, często nazywanym „pałacem”, obok którego znajduje się park i staw. W ŚDS prowadzone są zajęcia dla pensjonariuszy z terenu gminy w zakresie ceramiki, malarstwa, haftu i rękodzieła ludowego (znajdują się tutaj 4 pracownie: ceramiczna, plastyczna, rękodzieła i stolarska). Organizowane są tutaj warsztaty, plenery oraz wycieczki terenowe; łącznie w ciągu roku wszystkich wydarzeń jest kilkadziesiąt. Wśród cyklicznych wydarzeń należy wyróżnić Poetyckie Spotkania Pałacowe czy Piknik Wędkarski¹⁸. Ponadto ośrodek prowadzi zajęcia psychologiczne i treningi umiejętności, podnoszące tzw. miękkie kompetencje swoich pensjonariuszy¹⁹.

¹⁷ <http://gok-nozdrzec.pl/kapela-warzanie/> (data dostępu: 17.05.2021).

¹⁸ <http://ekomuzeum.pogorzedynowskie.pl/> (data dostępu: 17.05.2021).

¹⁹ <http://sdsizdebki.pl/> (data dostępu: 17.05.2021)

Podmioty spoza gminy

Istotnym elementem potencjału kulturowego gminy są podmioty, które bezpośrednio nie znajdują się na terenie objętym diagnozą, jednak ściśle z nim współpracują i wpływają.

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” powstało w 2006 roku. Tworzą je przedstawiciele gmin położonych na terenie powiatu, przedstawiciele powiatu oraz lokalni liderzy i aktywiści. Głównym celem Stowarzyszenia jest działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, w tym zwiększenie aktywności społeczności lokalnej do czynnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym regionu²⁰. Stowarzyszenie liczy około 70 członków.

Do początku 2020 roku czyli do czasu wybuchu pandemii COVID-19, LGD realizowała szereg projektów grantowych, współpracując z innymi lokalnymi i regionalnymi partnerami (m.in. z gminą Dydnia, Stowarzyszeniem „Razem dla rozwoju szkoły”, Stowarzyszeniem „Gosposiada”), organizując wystawy, zawody, warsztaty, koncerty, dożynki i wiele innych. Ponadto, LGD wspiera lokalne działania nie tylko pod kątem organizacyjno-infrastrukturalnym, ale także finansowo.

Nadleśnictwo Dynów i Brzozów

Kolejnymi podmiotami działającymi w regionie, które wspierają organizację lokalnych wydarzeń, są Nadleśnictwa Dynów i Brzozów. Instytucje te nieraz pomogły od strony organizacyjnej i finansowej, również uczestnicząc w urządzanych spotkaniach czy warsztatach.

Zarząd Rejonowy Ligi Obrony Kraju w Brzozowie

Liga Obrony Kraju (LOK) to ogólnopolskie, patriotyczne stowarzyszenie umacniające polską obronność oraz skupiające osoby gotowe do jej obrony. Stowarzyszenie kultywuje tradycje narodowe i tradycje oręża polskiego. Z gminą współpracowało promując postawy patriotyczne, historię i obronność kraju. Współpraca ta w planach ma zaowocować założeniem młodzieżowego koła LOK na terenie gminy.

Brzozowski Dom Kultury

Nozdrzecki GOK współpracuje również z domem kultury zlokalizowanym w sąsiedniej gminie i mieście powiatowym – Brzozowskim Domem Kultury. Oba domy kultury od wielu lat wspólnie realizują coroczny Konkurs Piosenki Polskiej pt. „Mikołajkowe Debiuty”: głównym organizatorem jest BDK, a GOK Nozdrzec przeprowadza gminne eliminacje, których laureaci biorą udział w koncercie

²⁰ <https://lgd.powiatbrzozow.pl/index.php/o-nas/stowarzyszenie> (data dostępu: 19.05.2021)

finałowym w Brzozowie. Ponadto wspierają się wzajemnie przy realizacji różnych wydarzeń gminnych (z naciskiem na pomoc od strony technicznej).

Stowarzyszenie Eksploracyjno-Historyczne „GALICJA”

Stowarzyszenie Eksploracyjno-Historyczne „GALICJA” zrzesza miłośników historii. Członkowie Stowarzyszenia promują działalność, której celem jest ochrona szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz i popularyzacja wiedzy na ten temat²¹. GOK wspólnie ze Stowarzyszeniem rozpozna stopień zachowania (w tym bezpieczeństwo poruszania się) terenów leżących na Linii Mołotowa. W przyszłości będzie to skutkowało udostępnieniem bunkrów dla turystów i lokalnej społeczności.

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego utworzony został w 1996 roku. Obecnie tworzy go 7 jednostek: gminy Dubiecko, Dynów, Nozdrzec, Krzywczyna i Dydnia oraz miasta Dynów i Dubiecko (łącznie 46 miejscowości). Tereny objęte działaniem Związku usytuowane są w sąsiedztwie parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i licznych rezerwatów przyrody. Związek od początku swojego istnienia podejmuje działania mające na celu „pełne wykorzystanie tych wszystkich walorów i atrakcji, które łącznie odzwierciedlają przeszłość, teraźniejszość i wyznaczają czas przyszły regionu, oraz mieszkających tam ludzi”²². Głównym celem Związku jest praktyczne wykorzystanie elementów z życia społecznego, kulturowego i etnicznego, w trosce o rozwój i zachowanie jego walorów ekologicznych. Związek zajmuje się głównie działalnością na rzecz rozwoju turystyki, infrastruktury okołoturystycznej, promocji lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego, ochrony środowiska. Tworzące je gminy wspólnie podejmują inicjatywy związane z wytyczaniem szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, tematycznych i ścieżek przyrodniczych). Razem działają także przy programie „Błękitny San”, którego celem jest ochrona zlewni Sanu, a tym samym przystosowanie i udostępnienie obszaru rzeki turystom.

²¹ <https://www.eksploracjagalicja.pl/o-nas/> (data dostępu: 24.05.2021)

²² za: http://pogorzedydnowskie.pl/zwiazek_gmin_turystycznych_pogorza_dynowskiego_dynow/informacje-o-nas.html (data dostępu: 24.05.2021)

W czasie badań prowadzonych w ramach diagnozy, mimo ograniczony czasu i obostrzeń związanych z pandemią, staraliśmy się dotrzeć do jak najszerszej grupy mieszkańców. Z uwagi na charakter diagnozy, zdecydowałyśmy się postawić przede wszystkim na spotkania w miejscowościach, w których funkcjonują gminne biblioteki. Spotkania odbyły się więc w Nozdrzcu, Wesołej, Warze, Izdebkach, Hłudnie i Siedliskach. Uczestniczyły w nich zarówno dzieci i młodzież, młodzi dorośli, młode mamy, dorośli oraz seniorki i seniorzy.

A word cloud in Polish, with the word "Ładne widoki" (Nice views) prominently displayed in the center in a large, bold, red font. Surrounding it are numerous other words in various colors and sizes, including: "drifty", "UKS Izdebczanka", "zawody sportowe", "Dom Samopomocy", "szkoły", "spotkania z miejscowymi artystami", "cisza i spokój", "festyny", "teren nad Sanem", "Pałac w Nozdrzcu", "rezerwat Mójka", "LKS", "altanki", "wójt", "darczyńcy", "dobrze wyposażone szkoły", "siatkarki", "wydarzenia sportowe", "Dzień Sportu", "pikniki rodzinne", "las", "OSP", "chęć do działania", "dożynki", "natura", "stawy", "Pałac w Izdebkach", "ludzie", "KGW", "sponsorzy", "lokalni twórcy", "Dzień Rozrywki - zabawy dla dzieci", "sklepy", "przełęcz", "kapel ludowych", "San", "kapela Warzanie", "kładka nad Sanem", "Ładne widoki", "pierwszy Orlik", "Izdebki Camp", "place zabaw", "koncerty", "sołtysi", "lokalni artyści", "stadion", "Dzień Kultury - Jarmark", "piłkarze", "Sparta Izdebki", "Orliki", "serpentyny", "Józef Cupak", "biblioteki", "Jan Organ", "góry", "zabytki", "piękny krajobraz", "pierwszy i ostatni Orlik w Polsce", "mafia kijkowa", "stowarzyszenia", "wspieranie się", "Dzień Dziecka", "Święto Gminy Nozdrzec", and "zespół parkowy w Izdebkach dostępny dla mieszkańców". The words are arranged in a circular pattern around the central phrase.

Wśród negatywnych skrajzeń pojawiły się przede wszystkim wszechobecne śmieci, brak miejsc do spotkań i spędzania wolnego czasu (w tym brak miejsc przeznaczonych dla młodzieży), braki w infrastrukturze oraz małe zaangażowanie mieszkańców w życie gminy.

Ryc. 5. Negatywne rzeczy w gminie Nozdrzec – chmura skojarzeń utworzona z odpowiedzi mieszkańców.

Mimo minusów, mieszkańcy postrzegają swoją gminę jako miejsce z potencjałem, w którym dobrze się czują i lubią przebywać. Dostrzegają jej zalety i wady oraz potrafią wskazać czynniki, które motywują i pomagają przy podejmowaniu inicjatyw oraz bariery, które utrudniają realizację własnego pomysłu.

Czynniki, które według mieszkańców są pomocne przy samodzielnej realizacji inicjatywy w gminie można podzielić na czynniki twarde (np. infrastrukturalne, finansowe) i miękkie (np. opierające się na umiejętnościach, kompetencjach, samopoczuciu).

Czynniki „twarde”, pomagające przy realizacji inicjatyw:

- dobra komunikacja (telefon, Internet)
- środki finansowe (w tym znajomość lokalnych sponsorów)
- odpowiednie miejsce na realizację pomysłu i do spotkań organizacyjnych

Czynniki „miękkie”, pomagające przy realizacji inicjatyw:

- większa liczbę zaangażowanych osób
- wiara we własne siły
- dobre przygotowanie do działania
- akceptację pomysłów ze strony społeczności

- znalezienie grupy wsparcia / osób, które kierują się podobnymi priorytetami
- świadomość własnej wartości
- poparcie władz samorządowych
- chęć inicjowania zmian
- osoba nadzorująca realizację (lider)
- pasja

Bariery utrudniające podejmowanie lub realizację własnego pomysłu można podzielić w ten sam sposób.

Twarde bariery:

- brak funduszy
- biurokracja
- brak miejsca do realizacji pomysłu, spotkania się
- słabo rozwinięta komunikacja publiczna

Miękkie bariery:

- niechęć urzędników
- brak wiary, że się uda („po co próbować, skoro i tak się nie uda”)
- lęk przed krytyką i komentarzami
- brak mobilizacji społecznej
- brak czasu
- brak świadomości o możliwości uzyskania wsparcia
- brak pomysłu

Gmina i jej miejscowości w oczach młodzieży

Skojarzeniami i spostrzeżeniami związanymi z gminą oraz dostępem do oferty kulturalnej w gminie podzielili się również uczniowie 7 i 8 klas nozdrzeckich szkół podstawowych. Młodzież, uczestnicząc w zdalnych warsztatach opowiadała o zaletach i wadach gminy i/lub miejscowości, w której mieszkają, wskazując również swoje ulubione miejsca we wsi.

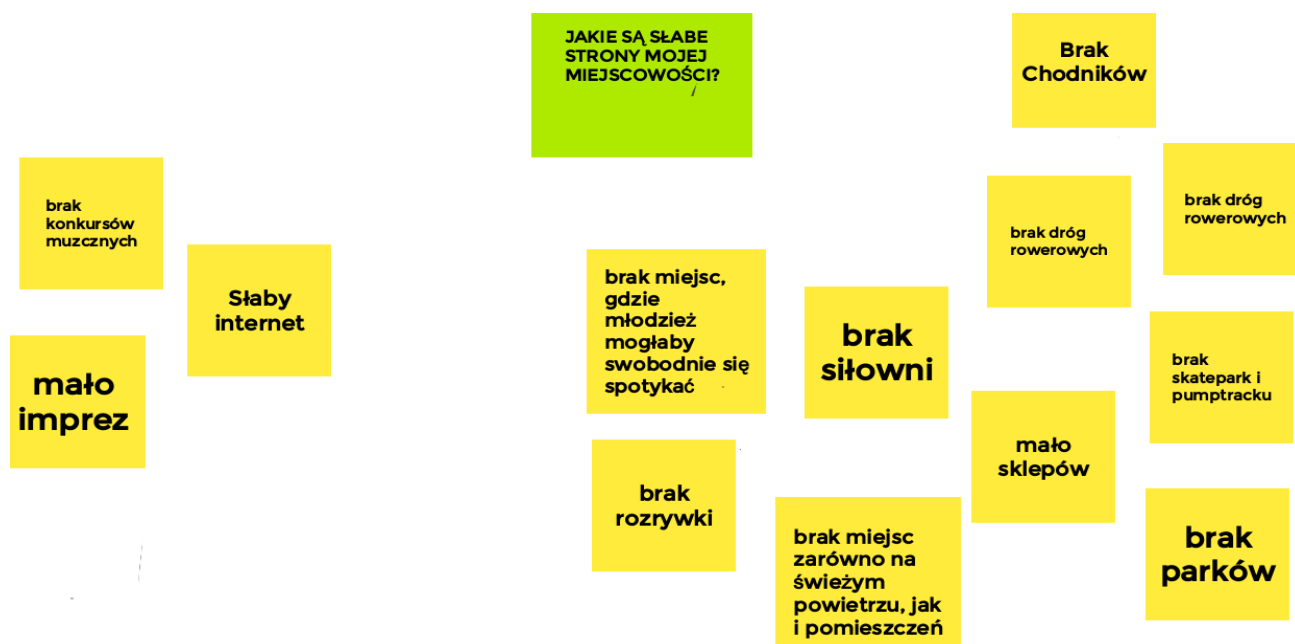
Hłudno

Uczniowie uczęszczający do szkoły podstawowej w Hłudnie jako mocne strony miejscowości wymieniali zarówno warsztaty organizowane w bibliotece, wydarzenia odbywające się w miejscowości, jak i konkretne miejsca w gminie takie jak boiska, plac zabaw czy miejsca nad rzeką.

Ryc. 6. Mocne strony Hłudna wskazane przez młodzież

Natomiast najsłabszymi stronami Hłudna w oczach młodych mieszkańców jest brak miejsc, w których można się spotykać, brak ścieżek rowerowych i chodników. Uczniowie podawali także bardzo ogólne sformułowania takie jak „brak rozrywki” czy „mało imprez”, nie precyzując jakie wydarzenia mają na myśli.

Ryc. 7. Słabe strony Hłudna wskazane przez młodzież

Nozdrzec

Uczniowie ze szkoły podstawowej w Nozdrzcu dostrzegają dużo zalet swojej miejscowości. Mocną stroną jest obecność obiektów sportowych i różnorodność miejsc do spacerowania. Chwalą sobie także spokój panujący w miejscowości.

Ryc. 8. Mocne strony Nozdrzca wskazane przez młodzież

Ale też potrafią wskazać wiele słabych stron. Tak jak w pozostałych miejscowościach uczniom brakuje publicznych miejsc, w których mogliby się spotykać. Młodzież zauważa też brak chodników w pobliżu ruchliwej drogi, co sprawia że spacer po Nozdrzcu lub do sąsiednich wsi (a tak spędza czas duża część młodzieży) nie zawsze są bezpieczne. Brakuje im również bardziej specjalistycznych miejsc przeznaczonych do uprawiania amatorskiego sportu, takiego jak sportowa jazda na rowerze, rolkach czy hulajnogach, chętnie więc widzieliby we wsi skatepark. W Nozdrzcu jest również grupa młodzieży, która uprawia sporty motorowe, co jest powodem konfliktów – głośne silniki motocykli przeszkadzają mieszkańcom. Wygospodarowanie miejsca w gminie, gdzie fani motocykli mogliby jeździć bez przeszkadzania mieszkańcom i szkody dla środowiska byłoby więc pożądaną przez nich inicjatywą. Słabą stroną Nozdrzca w oczach młodzieży jest także zbyt mało zajęć sportowych i zorganizowanych wycieczek, a także stan środowiska naturalnego.

Ryc. 9. Słabe strony Nozdrzca wskazane przez młodzież

Wara

Uczniowie ze szkoły w Warze wśród atutów swojej miejscowości zdecydowanie wymieniali konkretne miejsca – boiska, plac zabaw, siłownię, miejsce na ognisko czy kładkę. Cenione są więc miejsca, w których młodzież może spędzać wspólnie czas. Wśród mocnych stron zostały również wskazane dożynki.

Ryc. 10. Mocne strony Wary wskazane przez młodzież

Młodzi mieszkańcy Wary wskazali również słabe strony swojej miejscowości. Najczęściej pojawiały się braki infrastrukturalne (brak chodników i ścieżek rowerowych). Mimo obecności światłowodu we wsi, młodzi mieszkańcy o nim nie wiedzą lub nie umieją się do niego podłączyć. Często pojawiały się także informacje o niewystarczającej liczbie organizowanych festynów i imprez dla młodzieży.

Ryc. 11. Słabe strony Wary wskazane przez młodzież

Wesoła

Uczniowie z Wesołej jako mocne strony swojej miejscowości wskazywali piękną panoramę, duże obszary leśne, wyposażenie sportowe miejscowości oraz wydarzenia sportowe.

Ryc. 12. Mocne strony Wesołej wskazane przez młodzież

Nie zabrakło również słabych stron, wśród których najczęściej pojawiały się problemy infrastrukturalne (brak chodników, problemy z zasięgiem) oraz brak ogólnodostępnego miejsca spotkań.

Ryc. 13. Słabe strony Wesolej wskazane przez młodzież

Izdebki

Uczniowie w Izdebkach jako zalety swojej miejscowości wymieniali konkretne obiekty (stadion, siłownia, place zabaw) i wydarzenia (zawody, koncerty, drifty, plenery malarskie).

Ryc. 14. Mocne strony Izdebek wskazane przez młodzież

Wśród słabych stron uczniowie wskazali brak altanek i miejsc, w których mogą się spotykać oraz brak ścieżek rowerowych i ścieżek edukacyjnych. Problem stanowi także zanieczyszczone środowisko.

Ryc. 15. Słabe strony Izdebek wskazane przez młodzież

Trzecie miejsce i uczenie się przez całe życie

Trzecie miejsce

Przewijająca się w odpowiedziach mieszkańców potrzeba integracji, wspólnego spędzenia czasu, miejsca przeznaczonego dla mieszkańców czy młodzieży pokazuje, jak ważne jest wygospodarowanie przestrzeni, która będzie *trzecim miejscem* – pośrednim między sformalizowaną i komercyjną sferą pracy, a bezpieczną intymnością domu. Powstanie takich przestrzeni postulował w 1989 roku w swojej książce „The Great Good Place” socjolog Ray Oldenburg zaniepokojony stanem amerykańskiego społeczeństwa, które w jego oczach stawało się coraz bardziej indywidualistyczne i odcięte od wspólnotowości. Trzecie miejsce według Oldenburga „to różnorodne miejsca publiczne, gdzie regularnie, dobrowolnie, nieformalnie i przewidywalnie goszczą grupy jednostek, pozostając poza sferami pracy i domu”²³. Powoływał się przy tym na przykłady greckiej *agory* i rzymskiego *forum*, gdzie rodziły się pierwsze społeczeństwa obywatelskie. Od tego czasu idea trzeciego miejsca była wielokrotnie przetwarzana i dostosowywana, także do specyfiki działania bibliotek i domów kultury. Trzecie miejsce może być rozumiane jako nieformalna przestrzeń publiczna, „gdzie nie jest się ani gospodarzem, ani gościem. Są tzw. <<ports of entry>>, czyli przestrzeniami wchodzenia we wspólnotę, inicjującą znajomości. W nich mają się zbierać ludzie w potrzebie, ma kształtować się lokalna agora, miejsce wymiany myśli, a także politycznych poglądów. Trzecie miejsce jest więc w dużej mierze czynnikiem aktywizującym wspólnotę” (Zysiak 2011, s. 22).

Takim miejscem może stać się kawiarnia, ławeczki, ogródek, altana, kącik z kanapą i stolikiem w domu kultury czy bibliotece. To właśnie są miejscami, gdzie można spotkać się z innymi ludźmi na neutralnym gruncie, zamiast w domu (w którym zazwyczaj nie jesteśmy sami). W tym świetle nie dziwi więc, że altany cieszą się wśród młodzieży taką popularnością (zwłaszcza te ustawione dalej od budynków i po godzinach pracy) lub że młodym ludziom brakuje w ich miejscowościach baru czy kawiarni i żałują, że jedyne takie miejsce w Nozdrzu niedawno przestało istnieć.

Umożliwienie powstania takich nieformalnych „miejsc spotkań”, ogniskujących życie pozadomowe społeczności lokalnych, może być sposobem promowania domu kultury czy biblioteki jako przyjaznego miejsca, kojarzonego z czasem wolnym od pracy i obowiązków, ale poza przestrzenią domu; takiego, gdzie sami wybieramy sposób spędzania czasu i towarzystwo. Powstanie takiego trzeciego miejsca może być wspierane przez instytucję kultury czy inne instytucje gminy (np. poprzez poddanie pomysłu pod dyskusję, oddanie do dyspozycji mieszkańców części pomieszczenia lub terenu na zewnątrz

²³ tłum. za: Jarosław Jędrych, Ray Oldenburg i jego teoria trzeciego miejsca
<http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca/#note-464-2> (data dostępu: 20.05.2021)

budynku, ustawienia tam kanap, stolika, pomoc w stworzeniu altany), jednak opiekować się nim powinni sami bywalcy. Takie miejsce można również animować, proponując np. ekspozycję wystaw prac konkursowych czy tematyczne jednodniowe muzeum²⁴, jednak zarządzać nim powinni stali bywalcy, aby zachowało swój nieformalny charakter.

Uczenie się przez całe życie

Innym aspektem wyłaniającym się z diagnozy jest potrzeba samorozwoju, nieformalnego uczenia się i doskonalenia swoich umiejętności, o których wspominała zarówno młodzież, jak i starsi mieszkańcy gminy, w tym seniorzy. Myślenie o edukacji, w tym edukacji nieformalnej i pozaformalnej, powinno obejmować więc na poziomie gminnym wszystkich mieszkańców, nie tylko młodzież szkolną. Według zaleceń Rady Unii Europejskiej „każda osoba ma prawo do dobrej jakości i włączającego kształcenia, szkolenia i uczenia się przez całe życie w celu utrzymania i nabywania umiejętności, które pozwolą jej w pełni uczestniczyć w życiu społeczeństwa i skutecznie radzić sobie ze zmianami na rynku pracy”²⁵. Kompetencje potrzebne do uczestnictwa w życiu społecznym i radzenia sobie na rynku pracy z jednej strony każdy z nas przynajmniej częściowo wynosi z systemu obowiązkowej edukacji szkolnej, jednak w perspektywie zmieniających się warunków, kontekstów, idei oraz indywidualnych potrzeb i zainteresowań wyniesiona ze szkoły wiedza i umiejętności nie będą wystarczające przez całe aktywne życie człowieka. Z tego względu istotne jest postawienie na naukę przez całe życie w formie edukacji pozaformalnej i nieformalnej skierowanej do wszystkich chętnych mieszkańców gminy. Podczas gdy edukacja formalna odnosi się do zinstytucjonalizowanych form nauczania, takich jak właśnie szkoły i uczelnie, gdzie program nauczania jest ściśle określony, edukacja pozaformalna to uczenie się poza obowiązkowym systemem edukacji, wpływający z naszych motywacji i zainteresowań, np. na kursach, szkoleniach, w kółkach zainteresowań, na spotkaniach samokształceniowych. Jednak uczymy się nie tylko w sposób celowy i świadomy, lecz także w codziennych, życiowych sytuacjach. Wykonując nasze zwykłe aktywności w pracy, w domu lub czasie wolnym, realizując różne zadania, zmagając się z trudnościami i wyzwaniem, utrzymując relację z ludźmi, realizując swoje plany w niezamierzony sposób uczymy się nowych rzeczy. Taki incydentalny (niezamierzony, mimowolny) sposób uczenia się w codziennych sytuacjach nazywamy nieformalnym²⁶. Jak określa to dokument UNESCO o relacji między uczeniem się formalnym a nieformalnym, „uczenie się nieformalne to uczenie się, które dzieje się w sposób ciągły i przypadkowy, poza systemem edukacji formalnej i pozaformalnej” (UNESCO, 2006). Mając na uwadze to, jak wiele dzieje się w procesie edukacji

²⁴ Przykłady jednodniowych muzeów i wystaw z przedmiotami zebranymi od mieszkańców i odbiorców: <https://etnograficzna.pl/sasiedzi-z-kubusia-puchatka/>, <https://www.modnykrakow.pl/?p=16674>, <https://gaudemater.pl/jednodniowe-muzeum-milosci-im-haliny-poswiatowskiej-fot-jedrzej-stasiowski/> (data dostępu: 20.05.2021)

²⁵ za: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN) (data dostępu: 18.05.2021)

²⁶ Uczyć się inaczej, http://czytelnia.frse.org.pl/media/FRSE_RAY_wartosc-edukacji_www.pdf (data dostępu: 20.05.2021)

nieformalnej, tym istotniejsze wydaje się wspieranie przez instytucje kultury oddolnych inicjatyw mieszkańców, w tym tych pozornie niezwiązanych z potocznie rozumianą kulturą. To właśnie na styku edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej mogą kształtować się kompetencje kluczowe²⁷, które są dynamiczną kombinacją „wiedzy, umiejętności i postaw, które osoba ucząca się musi rozwijać przez całe życie, począwszy od najmłodszych lat”²⁸.

²⁷ Więcej o kompetencjach kluczowych:

https://www.ore.edu.pl/images/files/POWER/zarzadzanie_oswiata/Kompetencje%20kluczowe%20-%20definicje%20i%20opis.pdf (data dostępu: 20.05.2021)

²⁸ za: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN) (data dostępu: 18.05.2021)

Potencjał mieszkańców

Z badań przeprowadzonych w czasie diagnozy lokalnej wynika, że mieszkańcy gminy Nozdrzec mają duży potencjał do pobudzenia życia społeczno-kulturowego gminy. Wykorzystując swoją wiedzę, zainteresowania i umiejętności mogą stać się organizatorami i inicjatorami wielu warsztatów i zajęć, bezpośrednio odpowiadających na potrzeby lokalnej społeczności.

Zajęcia, które mogą prowadzić mieszkańcy, wykorzystując tylko i wyłącznie wewnętrzne zasoby gminy Nozdrzec można podzielić tematycznie, w zależności od wiedzy i zainteresowań mieszkańców:

- poezja i literatura
- muzyka
- rękodzieło
- kulinaria
- domowe alkohole (nalewki, piwa)
- zielarstwo
- ogródki i rośliny (ogrody społeczne, wymiana wiedzy)
- sport
 - sporty rowerowe:
 - wycieczki i rajdy
 - skatepark dla rowerów
 - skatepark dla hulajnóg, rolek i deskorolek
 - sporty motorowe – tor motocrossowy
 - fitness i aerobik

W każdej z wyżej wymienionych kategorii można wskazać przynajmniej kilku mieszkańców, którzy chętnie podzielą się z pozostałymi swoim doświadczeniem – przeprowadzą zajęcia rękodzielnicze, zorganizują wykład o zielarstwie czy pojadą na wspólną wycieczkę rowerową.

Poezja i literatura

Oprócz najbardziej rozpoznawalnych gminnych poetów i pisarzy (Jan Cupak, Józef Organ, Danuta Czaja) są w Nozdrzcu osoby, które piszą „do szuflady”, nie mają śmiałości, aby pokazać swoje prace szerszej publiczności albo nawet nie zastanawiają się nad tym, że mogą swoją twórczość pokazać sąsiadom.

Muzyka

W gminie mieszka wielu utalentowanych muzyków i tancerzy. Niektórzy skupiają się wokół kapel i zespołów muzycznych (np. Warzanie) lub zespołów tanecznych (np. Izdebczanka) – dzięki temu są zapraszani na gminne wydarzenia i uroczystości, aktywnie uczestnicząc w kulturalnym życiu gminy. Jednak część osób, tak samo jak w przypadku poezji czy rękodzieła, „ukrywa” swój talent. Są też osoby, które kiedyś mieszkały i tworzyły w Nozdrzcu, a teraz wyjechały i odnoszą sukcesy poza granicami gminy. Osoby utalentowane muzycznie lub tanecznie mogą poprowadzić dla lokalnej społeczności lekcje gry na instrumentach, lekcje śpiewu, tańca czy spotkania przy muzyce.

Rękodzieło

Podczas każdej rozmowy z mieszkańcami gminy okazywało się, że potrafią wymienić przynajmniej kilka osób, które w amatorski sposób zajmują się wyrobami rękodzielniczymi. W gminie mieszkają osoby, które zajmują się pisaniem ikon, wyplataniem przedmiotów z wikliny.

Ryc. 16. Mieszkańcy gminy podczas warsztatów badawczych, fot. Katarzyna Kamler

Kulinaria

Nie trzeba należeć do Koła Gospodyń Wiejskich, aby być sławnym wśród mieszkańców z pysznych potraw i wypieków. Takie osoby chętnie mogą podzielić się swoim talentem, przygotowując potrawy na gminne spotkania lub organizując warsztaty kulinarne (zarówno dla dzieci jak i spotkania międzypokoleniowe).

Domowe alkohole

Wśród mieszkańców są także osoby, które hobbystycznie zajmują się piwowarstwem albo nalewkarstwem. W gminie mieszka też kilku pszczelarzy, więc może są także osoby, które robią miody

pitne. Warto zwrócić się do tych osób, aby przygotowały degustację swoich wyrobów w czasie gminnego festynu lub opowiedziały sąsiadom o samym procesie powstawania takich trunków.

Zielarstwo

Tematy związane z ekologią, roślinami, zbieraniem ziół i roślin oraz samodzielnym przygotowywaniem kosmetyków lub naparów roślinnych w ostatnim czasie cieszą się bardzo dużym zainteresowaniem. Można poszukać wśród mieszkańców osób, które zbierają rośliny, potrafią rozpoznawać zioła i wykorzystują je w kuchni czy przy tworzeniu kosmetyków. Uczestnictwo w spotkaniach poświęconych zielarstwie mogłoby być dla lokalnej społeczności inspirującym doświadczeniem.

Ogródki i rośliny

Rozmawiając z mieszkankami gminy często powracał temat ozdobnych roślin, uprawiania ogródków i ozdabiania balkonów. Warto zorientować się, która z mieszkanek lub który z mieszkańców byłby chętny podzielić się wiedzą z zakresu hodowli i pielęgnacji kwiatów. Można także organizować konkursy na najpiękniej udekorowany balkon lub ogródek albo kiermasz wymiany roślin.

Sport

Uprawianie sportu było jednym z częściej poruszanych tematów przez mieszkańców wszystkich sołectw. Jest to temat istotny zarówno dla dzieci i młodzieży, dorosłych (w tym młodych mam) oraz seniorów i seniorek. Wśród mieszkańców z pewnością znajdą się osoby, które chętnie zorganizują zajęcia sportowe (fitness, pilates) czy wycieczki piesze, rowerowe lub nordic walking, jak i takie które chętnie wezmą udział w zajęciach zorganizowanych. Zajęcia sportowe często wymagają dodatkowego sprzętu albo odpowiedniej infrastruktury (rowery, kijki do nordic walking), którego brak może wykluczać mieszkańców w uczestnictwie w takich spotkaniach. Dobrym pomysłem byłaby współpraca GOK-u z szkołami, wraz z którymi zakupią rowery, z których dzieci będą mogły korzystać na wycieczkach rowerowych. Kijki do nordic walking mogłyby stanowić wyposażenie domu kultury.

Czas wolny mieszkańców gminy

Postrzeganie i wykorzystanie czasu wolnego jest bardzo subiektywnym zagadnieniem. Dla każdego z nas znaczy on trochę coś innego, w inny sposób jest on rozumiany. Najczęściej pojawiającą się definicją czasu wolnego jest definicja Joffre'a Dumazediera, który czasem wolnym nazywa „wszelkie zajęcia, którym człowiek oddaje się z własnej woli, np. dla odpoczynku, rozrywki, poszerzenia swych wiadomości, wiedzy lub innego kształcenia (bezinteresownego) lub też dobrowolnego udziału w życiu społecznym, po uwolnieniu się od obowiązków zawodowych, rodzinnych i społecznych” (Orłowska 2003).

Na skutek, między innymi zachodzących przemian społecznych (np. zmianą trybu życia, wzrostem aktywności kobiet, zmianą modelu rodziny, zmieniającymi się priorytetami) zmienia się także sposób spędzania czasu wolnego. Sposób jego spędzanie zależy również od możliwości finansowych społeczności, dostępu do oferty sportowo-kulturalnej czy obecności i dostępu do odpowiedniej infrastruktury.

Z badań prowadzonych w ramach diagnozy wynika, że sposób w jaki mieszkańcy gminy spędzają czas wolny w dużej mierze zależy od pory roku. W sezonie jesienno-zimowym mają go znacznie więcej niż w sezonie wiosenno-letnim, kiedy to dużą część dnia poświęcają pracy w gospodarstwie, w ogródku czy w obejściu.

Czas wolny dorosłych

Dorośli mieszkańcy gminy, bardzo często dojeżdżający do pracy poza miejscowość (czy nawet gminę), w której mieszkają nie mają w tygodniu wiele czasu na przyjemności i odpoczynek. Często popołudniami muszą odebrać bądź zawieźć dzieci na dodatkowe lekcje, zrobić domowe porządki, zajmując się gospodarstwem. Dopiero wieczorem mają chwilę dla siebie. Zdecydowanie więcej czasu wolnego mają w weekendy.

Więcej czasu wolnego mają na jesieni i w zimie, kiedy nie ma prac polowych, dni są krótkie, a pogoda przeważnie nie zachęca do spędzania czasu na świeżym powietrzu. Wtedy chętniej uczestniczą w zajęciach organizowanych przez samych mieszkańców czy gminne instytucje.

Inaczej sytuacja wygląda wiosną i latem. Jest to okres prac na roli, dni robią się dłuższe i cieplejsze. Mieszkańcy chętniej spędzają czas na świeżym powietrzu, mniej angażując się w zorganizowane zajęcia, szczególnie jeśli nie są to zajęcia na świeżym powietrzu. W sezonie ciepłym dużo łatwiej także

o samodzielne uprawianie sportów i wszelkie aktywności na świeżym powietrzu. Dorośli w czasie wolnym chętnie pielęgnują ogródki, spotykają się z sąsiadami i przyjaciółmi, uprawiają sporty, czytają.

Czas wolny dzieci i młodzieży

Czas wolny młodych mieszkańców gminy jest ograniczony uczęszczaniem na szkolne lekcje, dodatkowe zajęcia, na które często trzeba dojechać, oraz domowe obowiązki. Tych obowiązków jest znacznie więcej wiosną i latem, kiedy dochodzi pomoc przy gospodarstwie. Mimo wakacji dzieci i młodzież wcale nie ma tak wiele czasu na dodatkowe przyjemności. Dzieci i młodzież najchętniej spędza swój wolny czas spotykając się ze znajomymi, spacerując po lasach i łąkach uprawiając sporty (piłka nożna, rowery, rolki, sporty walki), oglądając filmy. Ulubionymi miejscami na towarzyskie spotkania są altanki, staw w Izdebkach, place zabaw i boiska.

Część osób w czasie wolnym chciałaby rozwijać swoje pasje i umiejętności (rysowanie, gotowanie, grę w siatkówkę, kalistenikę, jazdę na motocyklu, majsterkowanie, fotografowanie czy pogłębiać swoją wiedzę z zakresu urody – kosmetologii i zdobienia paznokci)

Wyzwania i szanse

Celem diagnozy jest między innymi rozwinięcie oferty kulturalno-społecznej gminy Nozdrzec, bazującej i wykorzystującej w jak największym stopniu jej zasoby (ludzkie i infrastrukturalne). Diagnoza w aktywny sposób miała zaangażować do działania różnych grupy społeczne, co pozwoliło na rozpoznanie nowych możliwości współpracy Gminnego Ośrodka Kultury ze społecznością lokalną. Na podstawie przeprowadzonych badań można wyróżnić następujące wyzwania stojące przed GOK-iem w Nozdrzcu, gminnymi bibliotekami i innymi podmiotami kulturalno-społecznymi aktywnie działającymi na terenie gminy oraz samymi mieszkańcami.

Są to:

- Brak wiedzy o sobie samych
- Brak regularnej oferty kulturalnej
- Spadająca motywacja do uczestnictwa w zajęciach
- Słabe warunki lokalowe GOK i bibliotek
- Brak wspólnego miejsca spotkań w gminie i sołectwach
- Brak szacunku dla wspólnego miejsca
- Brak wsparcia dla liderów i niejednoznaczność pojęcia „liderstwa”

Na wyzwania można z jednej strony patrzeć z perspektywy przeszkód, jakie stwarzają na drodze instytucji kultury, można jednak potraktować je również jako punkt wyjścia do zmiany na lepsze i rozpoznania szans, jakie się za nimi kryją. Na większość wyzwań można odpowiedzieć szansą, jakie dana sytuacja stawia przed domem kultury.

Wyzwanie: Brak wiedzy o sobie samych

Gminę Nozdrzec zamieszkuje łącznie kilka tysięcy mieszkańców. Każde sołectwo zamieszkałe jest przez kilkaset osób, w większości mieszkańcy znają swoich sąsiadów i siebie nawzajem. Jednak mimo to, okazuje się, że bardzo brakuje zarówno konkretnej wiedzy o lokalnej społeczności, jak i dobrego przepływu wiedzy pomiędzy mieszkańcami.

We wszystkich miejscowościach mieszkańcy znają tylko najbardziej rozpoznawalne lokalne postacie – najczęściej są to osoby, które są sławne w całej gminie, a czasem i w regionie. Mieszkańcy zapytani o lokalnych liderów najczęściej wskazują te same osoby – Józefa Cupaka, Jana Organa, Łucję Cichocką czy Danutę Czaję. Wymieniają także lokalne kapele i zespoły muzyczno-taneczne (np. kapela Warzanie, zespół Izdebczanka). Podkreślają też rolę lokalnych liderów, jakimi są bibliotekarki, nauczyciele, społecznicy, osoby zaangażowane w organizację festiwali czy gminnych wydarzeń.

Dopiero przy dłuższej wymianie zdań i wspólnej rozmowie okazuje się, że w danym sołectwie lub miejscowości są osoby, które mają liczne talenty, zainteresowania i wiedzę. Niewiele osób o tym wie ponieważ takie osoby, nie udzielają się na forum gminy. Powodów może być wiele, m.in. brak zdolności liderek, aby samodzielnie wyjść do mieszkańców ze swoimi umiejętnościami, brak chęci lub po prostu nie zdawanie sobie sprawy ze swojego talentu i możliwości.

Na podstawie rozmów z mieszkańcami można stwierdzić, że w każdym sołectwie są osoby z ogromnym potencjałem, które swoją wiedzę bądź hobby mogłyby przekazywać pozostałym mieszkańcom. Z pewnością część takich jeszcze „nieodkrytych” osób bardzo chętnie podzieli się swoim talentem, a mieszkańcy chętnie skorzystają i wezmą udział w takich spotkaniach. Jednak należy też pamiętać, że nie każdy mieszkaniec będzie mieć ochotę wyjść do społeczności i podzielić się swoimi umiejętnościami. Czasem może to być spowodowane nieśmiałością i potrzebą wsparcia lub zachęty, jednak czasem można trafić na opór argumentowany tworzeniem do tzw. „szuflady”.

Szansa: GOK i biblioteki jako hub

Gminny Ośrodek Kultury i biblioteki mają duży potencjał, aby być dla swoich społeczności centrami aktywności lokalnej i działać jako swoisty kulturalny *hub* (ang. *hub*, czyt. [hab] – centrum, węzeł komunikacyjny, punkt przesiadkowy). Taki kulturalny hub to miejsce, gdzie krzyżują się drogi mieszkańców, odbiorców i twórców kultury, lokalnych artystów i osób szukających ciekawych pomysłów na spędzenie czasu. Zarówno sam GOK, jak i biblioteki są miejscami mogącymi łączyć ludzi, którzy zazwyczaj nie spędzają czasu w podobnych przestrzeniach lub nie spędzają czasu w podobny sposób, ale mogliby czerpać od siebie nawzajem inspiracje i pomysły lub po prostu być dla siebie wsparciem. **Na centra aktywności lokalnej warto patrzeć jak na miejsca, które łączą potencjały obecne w gminie – ludzi, ich kompetencje, zainteresowania, wiedzę, pasje, potrzeby i chęci. Siedziba GOK mogłaby pełnić tę funkcję na poziomie gminy, biblioteki – na poziomie poszczególnych sołectw.**

W dużym stopniu biblioteki już działają w ten sposób, skupiając wokół siebie grono osób zainteresowanych rozwojem swoich zainteresowań, głównie rękodzielniczych i plastycznych. Pracowniczki biblioteki już działają jako liderki i animatorki, wychodząc do lokalnej społeczności z inicjatywami opartymi o swoją wiedzę i umiejętności. Takie inicjatywy warto wzmacniać i pomóc im stać się rozwiązaniem systemowym, w którym rozwój społeczności lokalnej będzie kompleksowo wspierany przez GOK i biblioteki.

Artyści

Z badań przeprowadzonych w czasie diagnozy lokalnej wynika, że pomimo przekonania, że w małej miejscowości „wszyscy się znają”, często bywa tak, że mieszkańcy nie wiedzą nawzajem o swoich działaniach, zainteresowaniach czy umiejętnościach. Wiele osób tworzy dla małego grona rodziny i znajomych lub tylko dla siebie, nie prezentując swoich prac szerszej publiczności. Jednocześnie chęć

wyjścia ze swoją twórczością na zewnątrz, poza wąski krąg dotychczasowych odbiorców jest duża i stanowi pole do działania dla instytucji kultury.

Liderzy lokalni

Oprócz artystów i rękodzielników ważne jest też, aby do grona „osób z pasją” zaliczyć także lokalnych liderów – „energicznych i pomysłowych pasjonatów inicjujących wydarzenia oddziałujące na lokalną społeczność” wraz z ich kapitałem społeczno-kulturalnym” (Kukołowicz 2018, s. 68-72). Mogą to być osoby, które z własnej inicjatywy organizują coś dla wspólnej korzyści, np. rajdy rowerowe, wycieczki przyrodnicze dla dzieci, wolontariat w przytulisku dla zwierząt. Ich energia i umiejętności organizacyjne są często nie do przecenienia. Najczęściej są to też osoby z duszą społeczników, którzy chętnie zaangażują się także w inne działania, o tyle chętniej, jeśli otrzymają podstawowe choćby wsparcie i rekompensatę poniesionych kosztów.

W tym kontekście szczególnie ważne z perspektywy GOK wydaje się zebranie informacji o lokalnych liderach, artystach-amatorach, rękodzielnikach, twórcach i ludziach z pasją, którzy byliby chętni aby podzielić się swoimi kompetencjami z innymi przy okazji różnych wydarzeń organizowanych przez gminę czy GOK, a także w ramach różnych inicjatyw oddolnych. Mieszkańcom łatwiej byłoby się organizować i przedsięwziąć coś na własną rękę, mając nie tylko wsparcie instytucjonalne, ale także wiedząc, kto w gminie może mieć potrzebne im kompetencje, do kogo zwrócić się z konkretnym problemem lub propozycją. Rolą GOK i bibliotek byłoby działanie jako właśnie *hub* – miejsca, gdzie krzyżują się drogi mieszkańców poszukujących inspiracji czy wsparcia w swoich działaniach.

Jak GOK może wesprzeć mieszkańców?

- **działania organizacyjne:**

Pomocna dla działania GOK oraz mieszkańców byłoby stworzenie listy osób aktywnych, pogrupowanych według obszarów zainteresowań i działań, która mogłaby służyć jako baza kontaktów do osób zainteresowanych działaniem w różnych inicjatywach (organizowanych odgórnie i oddolnie).

- **baza liderów** (osób organizujących różne przedsięwzięcia, m.in. wycieczki, rajdy, wolontariat)
- **baza twórców** (artystów i rękodzielników)

- **działania promocyjne:**

Pierwszym krokiem do wzajemnego poznania się może być zaprezentowanie mieszkańcom gminy lokalnych twórców i liderów, o których czasem wie tylko najbliższy krąg znajomych. Tworząc bazę lokalnych artystów warto także pamiętać o osobach, które kiedyś mieszkały w gminie. Możliwe jest, że także będą chciały w jakiś sposób wesprzeć działania GOK-u i odwiedzić dawne strony.

- **seria postów** na stronach GOK i Urzędu Gminy w mediach społecznościowych (Facebook, Instagram) oraz na stronie internetowej GOK i Urzędu Gminy, przedstawiających sylwetki miejscowych artystów-amatorów i lokalnych liderów²⁹.
- **wydanie albumu** z sylwetkami lokalnych artystów i twórców, który mógłby służyć mieszkańcom, a jednocześnie promować gminę.
- **zorganizowanie konkursu** na „osoby z pasją w naszej gminie” i zaproszenie mieszkańców do zgłaszania kandydatur ze swojego otoczenia

- **działania sieciujące:**

Organizacja jednodniowych lub weekendowych wydarzeń pomyślanych jako miejsce spotkania mieszkańców z lokalnymi liderami i twórcami dałaby tym ostatnim możliwość prezentacji swojej twórczości oraz organizowanych przez siebie wydarzeń (rajdów rowerowych, wycieczek) i pozwoliły na lepsze poznanie się osób działających w gminie.

- „Dzień artysty-amatora”
- „Dzień ludzi z pasją”
- „Dzień gminnych stowarzyszeń i organizacji” (np. KGW, OSP, Klub Seniora i inne).

- **działania wspierające:**

Liderzy (a czasem także twórcy) mają chęci i zapał do działania, ale często brakuje im przygotowania i doświadczenia w samodzielnym pozyskiwaniu pieniędzy na interesujące ich inicjatywy. GOK, mając już pewne doświadczenie w pozyskiwaniu środków, mógłby wesprzeć liderów w tym zakresie, a także ułatwić ich komunikację między sobą, aby to sami liderzy inspirowali się wzajemnie i uczyli od siebie nawzajem.

- **warsztaty i szkolenia** dla liderów z pisania wniosków grantowych, pozyskiwania innych środków, zasad zrzeszania się.
- **spotkania liderów**, w czasie których mogliby wymienić się doświadczeniami ze swoich działań.

Wyzwanie: Brak regularnej oferty kulturalnej

W całej gminie bardzo często można spotkać się ze stwierdzeniem „tutaj u nas nic się nie dzieje”. Wypowiadając takie słowa mieszkańcy nie mieli na myśli okazjonalnych, jednorazowych wydarzeń, których w gminie (szczególnie przed pandemią) było organizowanych dość dużo. Lokalnej społeczności brakuje regularnych zajęć, organizowanych cyklicznie przez jakiś okres w roku. Postulat

²⁹ Inspiracją mogą być inicjatywy sąsiednich gmin, np. gminy Dynów: <http://ludziezpasja.idynow.pl/> czy gminy Hyżne: <https://www.gok.hyzne.pl/hyznenscy-artysci-tworcy-pasjonaci/> (data dostępu: 18.05.2021)

ten był zgłaszany przez wszystkie grupy wiekowe – cyklicznych zajęć brakuje zarówno dzieciom i młodzieży, osobom dorosłym, młodym mamom oraz seniorom i seniorkom. Mieszkańcy mają potrzebę uczęszczania na cykliczne warsztaty artystyczne, rękodzielnicze, sportowe oraz stricte edukacyjne (np. nauka języków, gra na instrumentach). Regularna oferta kulturalna, dopasowana do realnych potrzeb mieszkańców, stanowiłaby alternatywę do poszukiwania takich warsztatów poza granicami gminy. Byłaby też doskonałym sposobem na integrację lokalnej społeczności.

Szansa: Rozszerzenie działalności GOK

Nozdrzecki GOK ma ogromny potencjał bycia nowoczesną instytucją kultury zwróconą ku społeczności lokalnej. Jego zasobem są przede wszystkim aktywni, zaangażowani ludzie – dyrekcja, kadra zarządzająca, pracownicy, stali bywalcy bibliotek oraz inni otwarci na działania mieszkańcy.

Naturalnym krokiem w rozwoju GOK byłoby poszerzenie oferty kulturalnej, w tym zajęciowej, o takie, na które jest zapotrzebowanie wśród mieszkańców i które odpowiadają na ich potrzeby. Takie wydarzenia i zajęcia ciągle mają dużą wartość dla rozwoju zainteresowań i umiejętności dzieci i młodzieży, ale także dla lepszej integracji dorosłych mieszkańców. Do realizacji tego celu potrzeba zaangażowania wszystkich pracowników GOK, także pracowników bibliotek, ponieważ zasoby kadrowe GOK są bardzo skromne. Idealnym rozwiązaniem byłoby oczywiście zatrudnienie w GOK kolejnej osoby lub osób, które mogłyby poświęcić czas rozwojowi oferty kulturalnej.

Czerpiąc inspirację z idei, aby korzystać przede wszystkim z własnych zasobów, instruktorów takich zajęć można szukać przede wszystkim wśród mieszkańców, którzy byliby chętni podzielić się swoją pasją – wzmocniłoby to wymiar integracyjny, spajający lokalną społeczność. Poza typowymi zajęciami z instruktorami w działalności GOK powinno znaleźć się również miejsce na cykliczne spotkania o różnorodnej tematyce, które odpowiadałyby na potrzeby osób, które nie chcą lub nie mogą chodzić na regularne zajęcia, ale chcą poszerzać swoją wiedzę o świecie, poznawać nowe idee oraz rozwijać swoje umiejętności.

Jakie zajęcia odpowiadałyby na potrzeby mieszkańców?

- **zajęcia dla dzieci i młodzieży³⁰**
 - zajęcia fotograficzne
 - zajęcia aktorskie/teatralne
 - zajęcia wokalne
 - zajęcia z gry na instrumentach

³⁰ Zajęć dla małych dzieci (do 3 r.ż.) i dla młodych mam z dziećmi szczególnie brakuje w Warze. Jest to miejscowość o największym przyroście naturalnym w całej gminie.

- zajęcia z rysunku (w tym rysowania komiksów)
- zajęcia sensoryczne dla małych dzieci
- **zajęcia i wydarzenia dla młodych rodziców (zwłaszcza młodych mam zajmujących się wychowaniem dzieci)**
 - cykl wydarzeń poświęconych potrzebom młodych mam (np. spotkania z psychologiem, psychologiem dziecięcym, pedagogiem, dietetykiem, instruktorem fitness, jogi, medytacji, stylistą, makijażystą, doradcą zawodowym itp.) – nie tylko w obszarze opieki nad dziećmi, ale także potrzeb i wyzwań, z którymi stykają się same kobiety w nowym rozdziale życia (najlepiej połączone z opieką nad ich dziećmi w czasie spotkań)
- **zajęcia dla dorosłych**
 - zajęcia sportowe, ruchowe (np. zumba, joga, fitness, nordic walking)
 - spotkania z ekspertami: doradcami zawodowymi, radcami prawnymi, psychologami itp.
 - spotkania z ciekawymi ludźmi (miejscowymi, z sąsiednich gmin, z innych miejscowości w regionie, z innych regionów Polski)
 - Klub Czytelniczy / Klub Książki – stałe, cykliczne spotkania dla czytelników, którzy chcą podzielić się wrażeniami z przeczytanych książek, spotkać się, porozmawiać, podzielić polecaną literaturą
- **zajęcia dla seniorów**
 - zajęcia z gry na instrumentach
 - zajęcia sportowe (np. slow jogging, nordic walking, joga)
 - warsztaty ceramiczne, garncarskie
 - zajęcia rzeźbiarskie
 - zajęcia kulinarne (w tym międzypokoleniowe, np. robienia pizzy, podpłomyków, proziaków)
 - zajęcia sceniczne, w tym aktorskie, wokalne, kabaretowe
 - warsztaty tworzenia z filcu
 - warsztaty makramy
 - wieczory poetyckie i literackie
- **zajęcia międzypokoleniowe**
 - zajęcia rękodzielnicze i plastyczne
 - zajęcia modelarskie

- zajęcia z wyszywania, haftowania, robienia na drutach
- zajęcia odkrywające lokalną historię i tradycje
- zajęcia dla małych dzieci (do 3 r.ż.) i rodziców lub dziadków, np. zajęcia umuzykalniające dla dzieci (tzw. gordonki), zajęcia sensoryczne, zajęcia manualne

Działalność nowoczesnego domu kultury nie ogranicza się jednak tylko do zajęć z instruktorami albo do wydarzeń cyklicznych, które wyczerpują tylko dość ograniczoną definicję kultury. Dom kultury to miejsce szerokiego uczestnictwa w kulturze rozumianej jako wspólne działanie, które ma charakter procesu, a nie wydarzenia (Kisiel 2013, s. 350). Jednym z podstawowych celów GOK-u powinno być więc dążenie do umożliwienia mieszkańcom realizacji własnych inicjatyw wpływających z ich potrzeb. Aby to jednak z sukcesem robić, pierwszym krokiem powinno być **przyzwyczajenie mieszkańców do tego, że dom kultury to miejsce, do którego można przyjść ze swoimi pomysłami i otrzymać wsparcie w ich realizacji**. W przypadku, kiedy dom kultury funkcjonował wcześniej na innych zasadach, opartych raczej na doraźnej organizacji corocznych imprez i wydarzeń, zmiana ta na pewno nie będzie natychmiastowa, jednak warto w nią zainwestować.

W trakcie diagnozy lokalnej pojawiło się kilka pomysłów ze strony mieszkańców sygnalizujących jakie są ich zainteresowania, jak spędzają wolny czas i w jakim kierunku mogłby w swoich działaniach pójść dom kultury chcąc wyjść naprzeciw ich potrzebom i oddolnym inicjatywom.

Jakie działania mogłby wesprzeć GOK?

- **ogródek społecznościowy**

Idea ogródków społecznościowych może wydawać się raczej miejskim pomysłem – na wsi przecież każdy ma kawałek ziemi, na którym może uprawiać rośliny czy pielęgnować rabaty. Najczęściej jednak przydomowe ogródki są przedsięwzięciem silnie indywidualnym, a mogłyby być przyczynkiem do działań wspólnotowych. Wielu mieszkańców – a zwłaszcza mieszkanki – gminy lubi uprawiać rośliny zarówno w ogródkach, jak i w domu. Podczas spotkań zorganizowanych w czasie diagnozy lokalnej w różnych miejscowościach w gminie wybrzmiało to, że osoby hobbystycznie uprawiające rośliny chcą chwalić się swoimi okazami, dzielić wiedzę, pytać o rady, rozmawiać o swojej pasji.

Ogródek jako miejsce założone przez mieszkańców np. przy jednej z bibliotek (wybranej na podstawie rozmów z mieszkańcami) mogłby pełnić kilka różnych, ważnych funkcji – popularyzacji idei wspólnego działania, działań międzypokoleniowych, być inicjatywą podnoszącą świadomość ekologiczną, a także stać się przestrzenią spotkań i inspiracji do dalszych wspólnych działań. Dorośli mogliby przekazywać wiedzę o roślinach i ich uprawie dzieciom, wspólnie wybierać, co posadzić w ogrodzie, spotykać się i rozmawiać. Takie inicjatywy wciąż są popularniejsze w miastach, jednak idea

ogródków społecznościowych jest żywa także na wsiach³¹. Ogródek stworzony przy jednej z bibliotek może służyć również do promocji działalności animacyjnej samej biblioteki oraz szerzej domu kultury poprzez realizację działań edukacyjnych dla najmłodszych³².

- **wymienialnia roślin**

Z pasji do roślin mogłaby wynikać jeszcze inna inicjatywa wskazana przez mieszkańców – wymienialnia roślin. Udostępnienie miejsca na wydarzenie, w czasie którego każdy mógłby przyjść, wymienić się szczepkami uprawianych roślin, porozmawiać i spędzić czas, mogłoby być działaniem GOK, które małym kosztem mogłoby wesprzeć mieszkańców w samoorganizacji. GOK mogłoby też pośredniczyć i wesprzeć instytucjonalnie takie inicjatywy jak np. konkurs na najpiękniejszy ogródek lub najpiękniejszą roślinę doniczkową

- **kawiarenka naprawcza, miejsce do majsterkowania**

Jednym z zainteresowań mieszkańców, w tym młodzieży, jest majsterkowanie. Wygospodarowanie miejsca, gdzie mogłoby odbywać się warsztaty majsterkowania lub spotkania dla mieszkańców, którzy chcą naprawić różne elektroniczne i mechaniczne przedmioty (komputery, rowery, ubrania itp.) mogłoby stać się miejscem nie tylko nauki nowych umiejętności i sposobem na ograniczenie odpadów, ale także pomysłem na integrację społeczną³³.

- **wolontariat dla zwierząt**

Z diagnozy lokalnej wynikało, że młodzież z gminy Nozdrzec jest wrażliwa na los zwierząt i chętnie angażuje się w działania im poświęcone. Istniejący przed pandemią wolontariat w pobliskim przytulisku dla zwierząt warto kontynuować po poluzowaniu obostrzeń i wesprzeć jego liderkę w dalszych działaniach.

- **działania proekologiczne**

Tematyka ekologiczna jest nie tylko bardzo ważna społecznie, ale też cieszy się rosnącą popularnością wśród mieszkańców gminy wraz ze wzrostem świadomości ekologicznej. Warto skierować takie działania nie tylko do dzieci, ale też do dorosłych i przedstawić je w atrakcyjnej formie. Mogłoby one poruszać między innymi tematykę:

- Zero waste lub less waste, np. warsztaty upcyclingu, czyli przetwarzania niepotrzebnych rzeczy w nowe, warsztaty samodzielnego tworzenia ekologicznych

³¹ Ogródek społecznościowy w gminie Brzeszcze, za: glos24.pl <https://glos24.pl/w-gminie-brzeszcze-wyrastaja-ogrody-spoeczne-piekna-inicjatywa-i-powrot-do-natury> (data dostępu: 18.05.2021)

³² Przykłady działań z zakresu edukacji przyrodniczej i ekologicznej dla najmłodszych: <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12016-47/program-edukacji-ekologicznej-i-przyrodniczej-z-wykorzystaniem-ogrodka-dydaktycznego/> (data dostępu: 18.05.2021)

³³ Więcej o kawiarenkach naprawczych: <https://www.kawiarenkinaprawcze.pl/> (data dostępu: 18.05.2021)

- Docenienie okolicznej przyrody poprzez pomoc w organizacji np. warsztatów i spacerów zielarskich, spacerów przyrodniczych po terenach cennych przyrodniczo na terenie gminy lub w jej najbliższych okolicach (np. po lubianym przez mieszkańców gminy Nozdrzec rezerwacie Mójka, leżącym na terenie sąsiedniej gminy), spacerów i rajdów krajoznawczych, a także warsztatów edukacyjnych dla dzieci opartych na zasobach bibliotek³⁵.
- Pomoc w promocji zachowań proekologicznych związanych ze śmieceniem i dzikimi wysypiskami – jest to temat identyfikowany jako ważny problem zarówno przez dorosłych mieszkańców gminy, jak również dzieci i młodzież. Organizacja wspólnie ze szkołami akcji sprzątania świata z okazji Dnia Ziemi, relacjonowane na Facebooku GOK i Urzędu Gminy sprzątanie śmieci nad Sanem (zakończone wspólnym ogniskiem lub innym wspólnym wydarzeniem), konkursy dla dzieci i młodzieży zachęcające do segregacji śmieci czy tworzenia plakatów zachęcających do postaw proekologicznych – to tylko przykłady działań, które mogłyby wesprzeć GOK wspólnie z instytucjami z gminy takimi jak szkoły, Urząd Gminy czy OSP.
- Realizowanie przez GOK działań mających na celu stanie się „zieloną instytucją kultury”, zakładających odpowiedzialność społeczną instytucji, budowanie programu edukacji ekologicznej, a także myślenie o środowisku w ramach działań, które nie poruszają

- wymiennalnia książek (tzw. bookcrossing)
- czytanie w plenerze – wakacyjny happening czytelniczy, np. w formie akcji „Książka nad Sanem”

- warsztaty międzypokoleniowe z seniorami i młodzieżą, np. robienie pizzy, podplomyków, proziaków

- warsztaty organizowane przez członkinie KGW (np. z wykorzystaniem infrastruktury w Domach Strażaka lub Środowiskowym Domu Samopomocy)
- **współpraca ze Środowiskowym Domem Samopomocy**
 - Dni Osób Niepełnosprawnych, Dzień Osób z Autyzmem i inne – imprezy plenerowe (np. w parku przy pałacu ŚDS) z atrakcjami, np. plenerami fotograficznymi, malarskimi, rzeźbiarskimi, warsztatami kulinarnymi organizowanymi przez KGW, zajęciami gimnastyki, wystawą prac pensjonariuszy ŚDS
- **program edukacji obywatelskiej dla młodzieży**
 - cykl debat młodzieżowych w formacie oksfordzkim na ważne społeczne tematy (np. uroczyste dwa razy w roku, na sali obrad Rady Gminy)
 - projekt „żywej biblioteki” z przedstawicielami różnych mniejszości³⁷
- **program edukacji regionalnej**
 - projekty ukierunkowane na poznanie historii i tradycji regionu, w tym np. spotkania z lokalnymi historykami, wystawa przedmiotów i spisanych wspomnień zebranych od mieszkańców (np. monideł, starych narzędzi rolniczych, wspomnień mieszkańców o dawnych zabawach i obowiązkach dzieci w czasach ich młodości itp.)

Wyzwanie: Spadająca motywacja do uczestnictwa w zajęciach

Wyzwaniem dla wszystkich organizatorów wydarzeń (głównie organizatorów warsztatów plastycznych i sportowych oraz zajęć edukacyjnych) jest spadająca motywacja. Można ją rozpatrywać na dwóch płaszczyznach: motywacja spada zarówno wśród uczestników, jak i wśród samych organizatorów. Spadająca motywacja wśród uczestników jest dostrzegalna już po kilku pierwszych zajęciach czy spotkaniach, a wśród organizatorów często może być skutkiem spadającego zaangażowania uczestników.

Zaangażowanie mieszkańców w uczestnictwo w kulturze zależy od pory roku. W okresie jesienno-zimowym lokalna społeczność dużo bardziej angażuje się i uczestniczy w wydarzeniach, inicjatywach organizowanych przez Urząd Gminy, GOK czy przez samych mieszkańców. Jednakże i w tym czasie po kilku spotkaniach grupa się wykrusza, powodując najczęściej rozwiązanie grupy i brak dalszej organizacji konkretnych zajęć czy warsztatów. Sami mieszkańcy określają to jako „słomiany zapal”, podając przykłady organizowanych zajęć fitness czy potańcówek w OSP, na których ze spotkania na spotkanie przychodziło coraz mniej osób.

³⁷ Więcej o idei żywej biblioteki: <http://zywabibliotekapolska.pl/> (data dostępu: 20.05.2021)

Znacznie mniejsza chęć uczestnictwa w zorganizowanych zajęciach jest w sezonie ciepłym. Wiosną więcej aktywności można podejmować samemu, spędzając więcej czasu na świeżym powietrzu. Lato jest czasem pracy w polu, urlopów i wakacyjnych wyjazdów za granicę, co znacznie ogranicza możliwości podejmowania dodatkowych aktywności.

Małe zaangażowanie może też wynikać z obawy przed opinią lokalnej społeczności. Często w rozmowach z mieszkańcami pojawiało się stwierdzenie „co ludzie powiedzą” w odpowiedzi na pytanie o przyczyny niskiej frekwencji w organizowanych wydarzeniach.

Z drugiej strony istnieje także obawa ze strony mieszkańców – organizatorów. Niejednokrotnie powstawały zajęcia, spotkania inicjowane przez samych mieszkańców (np. zajęcia fitness), które początkowo cieszyły się dużym poparciem i frekwencją. Jednakże po kilku organizowanych oddolnie zajęciach, uczestnicy wykruszały się. Z pewnością może to powodować zniechęcenie czy nawet frustrację wśród organizatorów, którzy drugi raz nie wyjdą z inicjatywą zorganizowania i poprowadzenia zajęć.

Niska frekwencja może być także spowodowana niewystarczającą promocją wokół wydarzenia. Najczęściej informacja o wydarzeniu przekazywana i polecana jest drogą ustną (tzw. marketing szeptany). Część wydarzeń, szczególnie organizowanych oddolnie przez młodych mieszkańców gminy, jest promowana na Facebooku (również na zamkniętych grupach znajomych). Może to powodować wykluczenie grupy osób nie korzystającej z mediów społecznościowych.

Spadająca motywacja nie dotyczy jedynie chęci uczestnictwa w jednorazowych dużych imprezach sportowych, muzycznych czy artystycznych z ogólnodostępnym bufetem, organizowanych co roku przez gminę czy GOK.

Szansa: Dostosowanie działań GOK do sezonowości życia mieszkańców

Chociaż gmina w większości nie opiera się już na rolnictwie³⁸, to styl życia mieszkańców podlega wyraźnej sezonowości. Latem mieszkańcy koncentrują się na uprawie ogródków, pracy w gospodarstwie czy spędzaniu wolnego czasu na świeżym powietrzu, natomiast w sezonie jesienno-zimowym widoczna jest większa chęć uczestnictwa w zajęciach cyklicznych, wymagających systematyczności. **GOK może zareagować na tę tendencję przystosowując swoją ofertę do preferencji mieszkańców** – postawić na zajęcia cykliczne odbywające się od jesieni do wiosny, a latem skoncentrować się na wydarzeniach, imprezach dorocznych, wsparciu inicjatyw stałych i sezonowych, takich jak ogródki, miejsca spotkań czy wolontariat młodzieży.

³⁸ za:

https://rzeszow.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podkarpackie/portrety_gmin/brzozowski/nozdrzec.pdf
(data dostępu: 17.05.2021)

Wyzwanie: Niewystarczające warunki lokalowe GOK i bibliotek

Gminny Ośrodek Kultury w Nozdrzcu dysponuje łącznie dwoma pomieszczeniami: dużą salą, ogólnodostępną dla interesantów oraz jedną salą warsztatową. Przeważnie biblioteki gminne ze względu na swoją lokalizację (w szkole albo domu strażaka) też nie dysponują przestronnymi pomieszczeniami, w których swobodnie można organizować warsztaty skierowane do większej grupy odbiorców. W czasie pandemii biblioteki organizowały kameralne wydarzenia z udziałem kilku osób (w okresie, w którym była prawnie dopuszczona działalność instytucji kultury). Jednakże nawet na kilkusobowe spotkania przestrzeń biblioteczna nie jest wystarczająca do swobodnej i wygodnej pracy. Jedyną placówką, dysponującą dodatkową salą, którą można wykorzystywać na organizację wydarzeń kulturalnych, jest biblioteka w Warze. Część bibliotek z siedzibą w domu strażaka może okazjonalnie korzystać z dużych sal należących do OSP. Nie jest to jednak rozwiązanie idealne – dostępność sali zależy między innymi od pozostałych odpłatnych wydarzeń lub ogólnej relacji i współpracy ze strażakami. Dodatkowo, wszystkie biblioteki są czynne w tych samych godzinach (od poniedziałku do piątku, 8:00-16:00). Powoduje to również ograniczoną możliwość korzystania z przestrzeni w innym czasie (np. popołudniami, wieczorami czy w weekendy). Rozwiązaniem nie musi być zmiana godzin pracy wszystkich bibliotek (co już było praktykowane), ale np. szersza konsultacja z mieszkańcami, na ile inne godziny pracy biblioteki lub inny format pracy (np. biblioteka czynna w jedną sobotę w miesiącu, otwarta jednego dnia w tygodniu do 18:00 lub 19:00, itp.) faktycznie ułatwiłyby im korzystanie z jej zasobów i udział w organizowanych przez bibliotekę zajęciach.

Mieszkańcy i mieszkanki wyrażali również zaniepokojenie możliwością organizacji zajęć sportowych czy artystycznych na świeżym powietrzu. Zdecydowanie bardziej wolą uczęszczać na zajęcia w zamkniętym pomieszczeniu niż na otwartej przestrzeni z obawy przed komentarzami i brakiem akceptacji ze strony lokalnej społeczności. „Na zajęcia odbywające się na świeżym powietrzu każdy może popatrzeć, sąsiadka spojrzy z okna i wszystko widzi. Na sali nic nie widać. A nikt nie chce się wychylać” komentują.

Szansa: Wykorzystanie lokacji bibliotek i GOK w centrum miejscowości

GOK Nozdrzec jest w bardzo dobrej i niezwykle korzystnej dla mieszkańców sytuacji, w której podlega mu sześć bibliotek, które mogą pełnić funkcje centrów aktywności lokalnej dla mieszkańców aż sześciu sołectw (a także okolicznych). Warto taką sytuację potraktować jako szansę, by dotrzeć do wielu nowych odbiorców, którzy nie są w stanie często jeździć do samego Nozdrzca. Zarówno siedziba główna GOK, jak i biblioteki są umieszczone w centralnych miejscach wsi – w Domach Strażaka lub szkołach. Z jednej strony może to powodować, że biblioteki nie będą wyróżniać się w oczach mieszkańców jako odrębne instytucje, „zlewając się” niejako z innymi inicjatywami (jak szkoły czy Domy Strażaka). Z drugiej strony takie lokalizacje mają wiele zalet, przede wszystkim jeśli chodzi o dostępność i łatwość dojazdu. Wydaje się jednak ważne, aby biblioteki podkreślały swoją rolę jako

centrów aktywności lokalnej przeznaczonych zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych (szczególnym wyzwaniem może to być dla bibliotek umiejscowionych w szkołach), tak aby odróżnić się od innych instytucji, jak np. bibliotek szkolnych. **Z tego powodu biblioteki podległe GOK powinny dbać o promowanie się wyjątkowymi dla nich przedsięwzięciami, które podkreślą ich funkcję nie tylko jako bibliotek, ale także centrów aktywności lokalnej, miejsc, gdzie odbywają się ciekawe rzeczy, otwartych dla wszystkich mieszkańców.**

Problemy z wielkością pomieszczeń, jakimi dysponuje GOK i biblioteki trudniej zaadresować w krótkiej perspektywie czasowej, w tej kwestii potrzebne są rozwiązania długofalowe. Na pewno warto przy każdej możliwej okazji myśleć o potrzebach bibliotek w kontekście ich roli jako centrów aktywności lokalnej dla okolicznych mieszkańców.

Wyzwanie: Brak wspólnego miejsca spotkań w gminie i sołectwach

Nie tylko brak odpowiednich przestrzeni w bibliotekach czy GOK-u jest utrudnieniem przy rozwoju oferty kulturalno-społecznej gminy. Zarówno młodzież, jak i dorośli wraz z seniorami podkreślają, że potrzebne jest w gminie i każdym sołectwie miejsce, w którym mieszkańcy mogliby się spotykać, integrować oraz wykorzystać je przy organizacji wydarzeń kulturalno-sportowych. W większości sołectw mieszkańcom brakuje zarówno ogólnodostępnego miejsca w plenerze, jak i pod dachem. Dorośli wskazują, że jednym z najczęstszych miejsc, w których gromadzi się młodzież i najmłodszy mieszkańcy gminy są przystanki autobusowe albo altany tzw. grzybki. Na terenie gminy znajdują się 4 boiska sportowe „Orliki” (w Hłudnie, Izdebkach, Siedliskach i Wesołej), 3 siłownie plenerowe (w Nozdrzcu, Izdebkach i Warze), które sprzyjają organizacji wydarzeń sportowych oraz integracji mieszkańców. Orliki są również miejscami ogrodzonymi, zamykanymi na klucz, co uniemożliwia nieograniczony dostęp.

Szansa: Dostosowanie w miarę możliwości pomieszczeń bibliotek i GOK oraz ich najbliższej okolicy na miejsca spotkań dla mieszkańców

Miejsca spotkań dla mieszkańców są bardzo potrzebne, ponieważ tylko umożliwienie spontanicznego, oddolnego spotkania, poznania się i wymiany myśli może zapewnić rozwój oddolnych inicjatyw i pomysłów. Warto pomyśleć o takich miejscach również poza instytucjami podległymi GOK, w przestrzeni gminy, jednak wartością dla GOK byłoby **utworzenie takich miejsc zarówno w bibliotekach czy siedzibie GOK, jak i w ich najbliższym otoczeniu.** Niektóre biblioteki dysponują nieco większą powierzchnią, która pozwalałaby na wygospodarowanie zarówno przestrzeni warsztatowej, jak i miejsca do odpoczynku. Większość bibliotek ma jednak niewielki metraż, w których mimo to można by wygospodarować kącik, w którym mogłyby odbywać się kameralne spotkania, osoby wypożyczające książki mogłyby usiąść i poczytać, dzieci porysować lub pokolorować, a dorośli porozmawiać. Zazwyczaj takim kącikom nie potrzeba wiele – stół, kanapa lub krzesła, dobre

oświetlenie, dostęp do czajnika i kawy/herbaty. Inicjatywą odpowiadającą na potrzeby mieszkańców byłoby również stworzenie altan, podobnych do tych, jakie już istnieją przy siedzibie GOK w Nozdrzu. Istniejące już altany cieszą się dużym zainteresowaniem, a potencjalne nowe mają duży potencjał aby zostać takim miejscem wspólnym, przestrzenią gdzie gromadzą się ludzie, gdzie dorośli, dzieci i młodzież mogłaby spędzać wspólnie czas. Mogą być one jednak również źródłem konfliktów – przede wszystkim wokół nieodpowiedzialnego korzystania z nich, niszczenia i śmiecenia. W tym zakresie ważna byłaby pomoc gminy w utrzymaniu altan (np. w drobnych naprawach) oraz zapewnieniu worków na śmieci i koszy, natomiast bieżące utrzymanie porządku (w tym sprzątanie, wyrzucanie śmieci, nadzór) należałoby już do samych zainteresowanych mieszkańców oraz strażaków z OSP. Ważnym elementem powstania takich altan byłoby z pewnością zaproszenie mieszkańców (dorośli, dzieci i młodzież) do wspólnego ich tworzenia – zebrania materiałów, zaprojektowania, ostatecznej konstrukcji. Gmina mogłaby służyć pomocą w dokupieniu niezbędnych, a brakujących materiałów, większość jednak mogłaby pochodzić od samych mieszkańców. Poczucie wspólnotowości rodzi się przy wspólnym działaniu i zaangażowaniu, dlatego ważne jest, by jak najwięcej inicjatywy oddać właśnie zainteresowanym mieszkańcom.

Rozwiązaniem problemu braku miejsca spotkań i integracji na mniejszą skalę niż tworzenie nowych miejsc, może być zainicjowanie tzw. *kawiarenek dla mieszkańców*, czyli cykliczne udostępnienie (np. raz w miesiącu) przestrzeni bibliotek lub siedziby GOK na spotkania dla mieszkańców w nieformalnej atmosferze. Mogłyby to być dni lub godziny w miesiącu, gdzie każdy mógłby przyjść, spotkać się ze znajomymi, sąsiadami, pogadać, wypić kawę, herbatę, zjeść ciastko itp.

Wyzwanie: Brak szacunku dla miejsc wspólnych

Równoległe do problemu braku wspólnej przestrzeni, jest brak szacunku dla miejsc już istniejących, będących wspólnym dobrem całej społeczności. Przykładem mogą być liczne śmieci pozostawione przez użytkowników w i tak nielicznych publicznych zagospodarowanych miejscach na terenie gminy (np. w altanach lub w okolicach bibliotek). Nie wszyscy mieszkańcy są zainteresowani utrzymaniem porządku i czystości na terenach przydrożnych (rowach, drogach, lasach) oraz braniem udziału w ogólnogminnych akcjach zbierania śmieci i sprzątania okolic. Krajobraz gminy jest wyjątkowo atrakcyjny z punktu widzenia rozwoju turystyki i rekreacji, a zaśmiecanie i brak szacunku do przyrody powoduje jego degradację i zmniejszenie walorów przyrodniczych.

Szansa: Programy edukacji obywatelskiej, przyrodniczej, ekologicznej

Zmiany postaw należą do najtrudniejszych i zajmują najwięcej czasu, jednak warto w nie inwestować. Najlepiej podejść do wyzwania związanego z brakiem szacunku do przestrzeni wspólnych i środowiska przed **program edukacji skierowanej zarówno do dzieci, jak i dorosłych**. Edukacja taka może mieć wymiar pozaformalny (warsztaty, zajęcia, imprezy proekologiczne, uświadamiające o potrzebie dbania o przestrzeń wspólną i środowisko, zagrożeniach dla zdrowia i środowiska związanych

z zanieczyszczeniami), jak i medialny (uświadamianie przez przykład, nagłaśnianie akcji o sprzątaniu wspólnej przestrzeni, kosztach usuwania śmieci ponoszonych przez gminę poprzez kanały komunikacyjne GOK, Urzędu Gminy itp.). Warto takie akcje łączyć z elementem integracyjnym, nagrodą dla uczestników po skończonej pracy, np. wspólnym ogniskiem nad Sanem, wycieczką itp.

Wyzwanie: Brak wsparcia dla liderów i niejednoznaczność pojęcia „liderstwa”

W gminie działa wielu lokalnych liderów i liderek, integrujących lokalną społeczność, inicjujących wiele wydarzeń związanych z kulturą i sportem. Są to bibliotekarki, sołtyski, lokalni artyści, nauczyciele, społecznicy i aktywni mieszkańcy. W czasie rozmów z mieszkańcami okazywało się, że wielu, albo większość z nich, nie postrzega siebie jako lokalnych liderów, a nawet nie chce być tak nazywanym, obawiając się tego powszechnie używanego pojęcia.

Często liderzy, czy inaczej mówiąc osoby aktywizujące i integrujące lokalną społeczność, nie mają wsparcia dla swoich działań (albo mają go zbyt mało). Wsparcia rozpatrywanego na kilku płaszczyznach: finansowym, organizacyjnym i merytorycznym. Czasami brakuje również oddolnego poparcia pomysłu ze strony mieszkańców. Najtrudniejsze jest otrzymanie wsparcia finansowego. Niestety zdarzają się sytuacje, w których mieszkańcy mają wiele pomysłów na działania, są osoby, które się podjęłyby się organizacji danego przedsięwzięcia, a jednak brakuje odpowiednich środków finansowych. Wsparcie organizacyjne i merytoryczne zachęciłoby większą liczbę mieszkańców do włączenia się w organizowanie życia kulturalno-społecznego w swojej lokalnej społeczności.

Istotnym problemem dostrzeżonym przez mieszkańców są także osoby, które zniechęcają do działania i podejmowania różnych inicjatyw społeczno-kulturalnych. Osoby te najczęściej mają ugruntowaną pozycję w społeczności i stanowią autorytet dla wielu mieszkańców.

Szansa: Gminny program wsparcia dla liderów

W byciu lokalnym liderem najtrudniejsze jest poczucie osamotnienia oraz wizja wypalenia, które może dopaść każdego społecznika, jeśli weźmie na siebie zbyt dużo i nie będzie miał poczucia wsparcia od innych mieszkańców i lokalnych instytucji. Takie wsparcie powinno być długoterminowe, aby pomóc liderom planować swoje inicjatywy w dalszej przyszłości, nie martwiąc się o to, czy uda się dotrwać do końca realizowanego akurat projektu. **Ważne, aby zidentyfikować lokalnych liderów, skontaktować się z nimi i zebrać ich potrzeby, a następnie opracować pomysły na wsparcie ich działań.** Wtedy przy okazji uchwalania budżetu, wnioskowaniu o dofinansowanie lub realizacji różnych projektów będzie można wpisać potrzeby liderów na listę priorytetów możliwych do zrealizowania w danym momencie.

Wyzwanie: Brak wiary w powodzenie inicjatyw i obawa przed oceną innych

Wyzwaniem podnoszonym przez uczestników w czasie diagnozy była również specyfika małej miejscowości, jaką jest Nozdrzec i pozostałe wsie gminne. Mała miejscowość z jednej strony zapewnia silniejsze więzy społeczne, brak anonimowości, bardziej bezpośrednie relacje i wsparcie od innych niż to, z jakim można spotkać się działając w większych ośrodkach. Z drugiej jednak strony w małej społeczności osoby wybijające się ponad przeciętność bardzo się wyróżniają, a tym samym są wystawione na krytykę. Ich działalność często jest niezrozumiana, nie otrzymują wsparcia od innych mieszkańców, a nieprzychylnie komentarze skłaniają raczej do tego, aby „nie wychylać się”, czego konsekwencją może być niechęć do ujawniania swoich pasji czy działania dla dobra wspólnego. Do tego dochodzą lata bardzo hierarchicznych, w oczach mieszkańców czasem wręcz skostniałych form działania lokalnych i regionalnych instytucji, co skutkuje brakiem wiary i przyzwyczajenia do tego, że można coś zrobić samodzielnie, bez wsparcia instytucji czy wręcz poza instytucjami.

Szansa: Zmiana wizerunku GOK i osób aktywnych

W przypadku braku wiary w powodzenie inicjatyw i obawą przed oceną innych również odpowiedzią powinno być działanie, które wpłynie na zmianę postaw, co jest jednym z najtrudniejszych i długofalowych celów. Obawę przed krytyczną oceną można zmniejszyć poprzez **budowanie wizerunku GOK-u jako instytucji, która wspiera aktywnych mieszkańców i nie pozostawia tych, którzy się do niej zgłaszają, samych ze swoimi pomysłami**. Takie poczucie wsparcia od przyjaznej instytucji skutkuje większą pewnością siebie i wiarą w to, że porażka nie będzie poczytywana jako indywidualna klęska. Taka relacja wymaga zaufania, którego budowę warto rozpocząć od wyjścia z intencją poznania lokalnych liderów i twórców, o czym była mowa wcześniej. Z czasem, gdy wytworzy się grupa osób aktywnych, które ze wsparciem GOK-u i gminy działają i realizują swoje pomysły, innym łatwiej będzie wejść w utarte już tory i zaproponować własną inicjatywę.

Wyzwanie: Odpowiednia promocja wydarzeń

Każdy organizator jakiegokolwiek spotkania czy imprezy stoi przed wyzwaniem, jakim jest odpowiednia promocja wydarzenia – właściwy dobór kanałów i metod promocji. Promocja powinna być przede wszystkim dostosowana do rodzaju wydarzenia i grupy odbiorców. Inaczej będą promowane wydarzenia skierowane do młodych osób, inaczej do osób starszych. W czasie badań wielokrotnie pojawiała się stwierdzenie, że podstawowym i najczęściej wykorzystywanym kanałem promocji jest przekazywanie informacji „z ust do ust”. Bardzo często wydarzenia są także „promowane” w czasie kazania podczas niedzielnej mszy. Odpowiednia promocja wydarzenia może znacznie zwiększyć frekwencję, a tym samym dodać wsparcia organizatorowi, objawiającemu się niskiego

zaangażowania mieszkańców. Skuteczna promocja może być także czynnikiem, który zachęci więcej osób do podejmowania nowych inicjatyw, jeśli takie osoby przekonają się, że wydarzenie cieszy się zainteresowaniem ze strony mieszkańców.

Szansa: Wybór różnorodnych form promocji i kanałów informacji skierowanych do mieszkańców

Jednym ze sposobów na przełamanie niechęci do samodzielnego podejmowania inicjatyw przez mieszkańców może być ułatwienie wzajemnej komunikacji. Jednym z proponowanych przez samych mieszkańców rozwiązań może być stworzenie tematycznych, ogólnodostępnych grup na Facebooku dla wszystkich mieszkańców. Na takiej grupie mieszkańcy mogliby ogłaszać swoje plany i podejmowane aktywności. Osoba, która jest chętna na wspólne bieganie ogłasza się na FB, dołącza do niej druga zainteresowana osoba, ustalają wspólny termin i w ten sposób powstaje mikro sekcja biegaczy. „Każdy znalazłby wtedy coś dla siebie”, komentują mieszkanki Wary. Każda taka grupa potrzebuje jednak moderatorów, aby nie stała się śmietnikiem z natłokiem spamu i informacji, przez które trudno przebrnąć. Najlepiej, aby rolę administratorów pełnili sami mieszkańcy, zainteresowani konkretną tematyką grupy.

Chociaż przekaz w Internecie jest ważny, to jednak nie trafia on do wszystkich – niektórzy mieszkańcy nie korzystają z Internetu w ogóle, inni tylko sporadycznie. **Dlatego warto zadbać o różnorodność w promowaniu wydarzeń i inicjatyw.** Oprócz promocji w Internecie oraz przekazów tradycyjnych (plakatów, ulotek) warto również – zwłaszcza na początku – zadbać o osobiste zaproszenia skierowane do mieszkańców, którzy mogą być zainteresowani danym przedsięwzięciem i którzy cieszą się autorytetem lub po prostu potrafią pociągnąć za sobą innych. W ten sposób jedna zaproszona aktywna osoba pociągnie za sobą kolejną (lub nawet kilka) i wieść o wydarzeniu rozniesie się szybciej. Trzeba też pamiętać, że pierwsza edycja jakiegoś wydarzenia często jest jego „sprawdzeniem w boju”. Dla wielu osób pierwsze wydarzenie danego typu jest okazją do przyjrzenia mu się z boku i dopiero kolejne przyciągną większą ilość uczestników, kiedy wieść się rozniesie i mieszkańcy przekonają się, że jest to coś ciekawego, w czym wzięli udział także ich sąsiedzi.

Bank pomysłów

Poniżej prezentujemy pomysły zebrane w czasie rozmów z mieszkańcami gminy, które pojawiały się już we wcześniejszych częściach diagnozy. Zebrane pomysły nie wyczerpują oczywiście wszystkich możliwości, ponieważ zostały zebrane od mieszkańców, którzy chcieli się z nami spotkać i podzielić swoją opinią.

Wszystkie poniższe propozycje odpowiadają jednak na realne potrzeby lokalnych społeczności. Część z nich to niskobudżetowe pomysły, możliwe do zrealizowania i wykorzystujące potencjał samych mieszkańców. Są to rozmaite warsztaty i zajęcia tematyczne (czasem skierowane do konkretnej grupy wiekowej). Część pomysłów wymaga większych nakładów finansowych i ingerencji w przestrzeń publiczną (są to najczęściej elementy małej architektury czy ogólnodostępne miejsca spotkań, których mieszkańcom brakuje).

Wara

Warsztaty, zajęcia, wydarzenia

- warsztaty z wyplatania wieńców dożynkowych
- warsztaty palenia kawy
- wsparcie psychologiczne mieszkańców
- warsztaty z przygotowywania przystawek i nakrywania do stołu
- warsztaty pisanie projektów o dofinansowanie i wymiana doświadczeń przy realizacji podobnych projektów grantowych
- zajęcia ruchowe dla małych dzieci do 3 r.ż.
- regularne potańcówki
- wspólne międzypokoleniowe warsztaty z szycia (+udział w targach, sprzedaż)
- zielone poradnictwo – dzielenie się kwiatami, sadzonkami, wiedzą
- konkurs na najpiękniejszy ogródek
- warsztaty z wykorzystywania ziół
- warsztaty eko dla dzieci i dorosłych
- warsztaty recyklingowe

Elementy zagospodarowania przestrzeni

- brakuje placu zabaw dla małych dzieci do 3 r.ż.
- lampy solarne przy szlakach

Nozdrzec

Warsztaty, zajęcia, wydarzenia

- aerobik
- joga
- pilates
- zajęcia ruchowe dla dzieci, dorosłych i seniorów – dochodzenie do formy po Covidzie
- wykłady zdrowego odżywiania się
- spotkania z dietetykiem
- Master Chief Nozdrzec (wykorzystując kuchnię w Hłudnie)
- Klub Malucha
- Młodzieżowy Klub Debat
- wyjazdy na basen
- szkoła piłkarska
- warsztaty wikliniarstwa
- warsztaty zielarskie (o dzikich roślinach jadalnych, leczniczych, kosmetycznych)
- warsztaty z kiszenia (kiszonki z różnych warzyw, owoców)

Elementy zagospodarowania przestrzeni

- budynek / część budynku oddana do dyspozycji młodzieży
- całoroczna, kryta siłownia
- utwardzone dojście do altanki
- trasy rowerowe i piesze z dala od głównych dróg (gdzie nie ma chodników, a jeździ dużo samochodów)
- park (z alejkami, drzewami, ławkami i koszami na śmieci)
- skatepark – miejsce dla deskorolek, rolek, hulajnóg, rowerów
- tor motocrossowy

Hłudno

Warsztaty, zajęcia, wydarzenia

- warsztaty zero waste
- warsztaty pieczenia chleba i proziaków dla dzieci
- nauka chodzenia z kijkami
- programy lojalnościowe dla dzieci korzystających z biblioteki

Wesoła

Warsztaty, zajęcia, wydarzenia

- warsztaty z pisania wniosków o dofinansowanie
- warsztaty i spacery ziołowe
- rajdy krajoznawcze
- spotkania międzypokoleniowe, w tym kulinarne, zielarskie
- zajęcia teatralne

Siedliska

Warsztaty, zajęcia, wydarzenia

- wernisaże dla miejscowych artystów-amatorów
- jarmarki sztuki, gdzie mogliby się wystawiać lokalni artyści
- spotkania poetyckie, słamy poetyckie (międzypokoleniowe)
- Dzień Artysty (rotacyjnie w każdej bibliotece)
- aerobik
- spacerzy przyrodnicze, krajoznawcze
- konkursy malarskie, rysunkowe, fotograficzne, rękodzieła dla dorosłych
- zajęcia dla mam z małymi dziećmi
- Dzień Rodziny
- Noc Bibliotek (kontynuacja)
- zajęcia teatralne dla dzieci i dorosłych – spektakle międzypokoleniowe / rodzice dla dzieci / dzieci dla rodziców
- chór dla dorosłych
- zajęcia muzyczne, gry na instrumentach dla dzieci

Elementy zagospodarowania przestrzeni

- miejsce do rekreacji nad Sanem – zagospodarowanie plaży gminnej
- boisko (w Hucie)
- siłownia na świeżym powietrzu (w Hucie)

Izdebki

Warsztaty, zajęcia, wydarzenia

- dni gminy (tematyczne – dzień sportu, dzień kultury itp.)
- Uniwersytet Trzeciego Wieku
- spotkania poetyckie
- zajęcia sportowe (nordic walking, morsowanie, fitness)

Elementy zagospodarowania przestrzeni

- skatepark
- plac zabaw
- świetlica dla dzieci i młodzieży
- trasa rowerowa

Poniżej oddzielnie zostały wyróżnione pomysły zebrane od młodzieży mieszkającej w gminie:

Warsztaty, zajęcia, wydarzenia

- rajdy rowerowy
- pikniki
- wycieczki po regionie i za granicę
- rajdy samochodowe
- zawody w piłkę ręczną
- zajęcia sportowe
- konkursy
- zajęcia florystyczne
- wieczory filmowe

Elementy zagospodarowania przestrzeni

- park z ławeczkami
- skatepark
- trasa nordic walking
- ogólnodostępne miejsce do spędzania czasu
- ławki nad stawem w Izdebkach
- plac kalisteniczny
- stół do ping ponga na świeżym powietrzu
- park linowy
- miejsce do paintballa

- kosze na śmieci
- zagospodarowane plaże nad Sanem
- altanki
- lodowisko
- tor motocrossowy
- paczkomat
- drążki do ćwiczeń
- drogi rowerowe
- wyposażenie Orlika w sprzęt sportowy
- kino
- automat do lodów

Inspiracje i dobre praktyki

Animacja

Podręcznik Narodowego Instytutu Dziedzictwa

https://edd.nid.pl/wp-content/uploads/2018/11/podrecznik-dobrych-praktyk_.pdf?fbclid=IwAR3BtQqqiCihf4UiZFjtFTTrVQ2-2KtHulIfTyGCyomNrOrQ6saBbTGeOsgFI

Lato na podwórku – przykład letnich działań animacyjnych

<https://ladnehistorie.pl/lato-na-podworku/>

Archipelag Pokoleń – przykłady projektów międzypokoleniowych i kurs praktyk międzypokoleniowych dla animatorów i edukatorów

<https://archipelagpokolen.pl/przyklady/>

Pole do działania. Jak partycypacyjnie współpracować z młodzieżą – publikacja Fundacji Pole Dialogu

<https://poledialogu.org.pl/pole-do-dzialania-jak-partycypacyjnie-wspolpracowac-z-mlodzieza-2/33/>

Przestrzeń wspólna, trzecie miejsce, konsultacje społeczne

Miejsce Aktywności Lokalnej – idea, założenia

<https://warszawalokalnie.waw.pl/baza-wiedzy/jak-dzialac-w-miescie/miejsce-aktywnosci-lokalnej-mal/>, <https://swolowo.pl/miejsce-aktywnosci-lokalnej>

Centrum Paca – przykład instytucji jako otwartej przestrzeni społecznej, trzeciego miejsca

<https://centrumpaca.pl/aktywnosci/>

Inicjatywa „3 pokoje z kuchnią” Białoleńskiego Ośrodka Kultury – przykład przestrzeni domu kultury współtworzonego przez mieszkańców

<https://bok.waw.pl/3-pokoje-z-kuchnia/o-nas-3pzk/>

Historia lokalna, archiwistyka społeczna

Centrum Archiwistyki Społecznej – strona z wiedzą i inspiracjami o tym, jak zacząć działać z archiwami społecznymi

<https://cas.org.pl/>

Finansowanie projektu archiwum społecznego – webinar Centrum Archiwistyki Społecznej

<https://www.facebook.com/630494587045078/videos/2842684122628585>

Archiwum społeczne Stowarzyszenia Gospodyń Wiejskich w Głogoczowie – przykład, webinar

<https://www.facebook.com/CentrumArchiwistykiSpolecznej/videos/708092616779303/>

Program „Małe ojczyzny” Centrum Archiwów Społecznych

<https://archiwa.org/content/program-male-ojczyzny>

Historia mówiona w działaniach kulturalnych – webinar

<https://www.facebook.com/630494587045078/videos/802311977170286>

Przykłady:

- Wystawa monideł wypożyczonych od mieszkańców
- Wystawa „świętych obrazów” wypożyczonych od mieszkańców

Konkurs na wspomnienia – historie lokalne – przykład konkursu organizowanego przez dom kultury

<http://um.suchowola.wrotapodlasia.pl/pl/aktualnosci/ogloszenia/konkurs-na-wspomnienia---historie-lokalne.html?fbclid=IwAR01z4hBBgDJNpdlbQ8JXcZz6LpEVdUM6YmZoXm0oOh2VwIPKm7YJ7rp2oM>

Projekt „Rola folkloru” w domu kultury w Serocku – przykład projektu włączającego historię lokalną

<https://www.serock.pl/3172,rola-folkloru>

Zespół

Instytut Kultury Miejskiej (Gdańsk) – przykłady działań instytucji kultury

<https://ikm.gda.pl/szkolenia-ikm/>

5 rzeczy, o które musisz zadbać jeśli nie chcesz się wypalić – poradnik Instytutu Kultury Miejskiej

http://repozytorium.ikm.gda.pl/files/original/3/149/5_rzeczy_o_ktore_musisz_zadbac.pdf

Kultura na czasie – blog dyrektorki instytucji kultury

<https://kulturanaczasie.pl/>

Efektywne zarządzanie zespołem – poradnik Instytutu Kultury Miejskiej

http://repozytorium.ikm.gda.pl/files/original/zarzadzenie_zespołem_material_teoretyczny.pdf

Biblioteki

Wędrujące czytanie – przykład działania bibliotecznego integrującego społeczność lokalną

<http://biblioteka.pik.legionowski.pl/m-wydarzenia/item/501-pik-owe-w%C4%99druj%C4%85ce-czytanie.html>

Książka w obiegu oraz Strefa Wymiany Książek – przykład działania bibliotecznego integrującego społeczność lokalną

<http://biblioteka.pik.legionowski.pl/m-wydarzenia/strefa-wymiany-ksi%C4%85%C5%BCek.html>

Sieciowanie

R. Sowińska, Współpraca jako filozofia działania, czyli o sile współpracy i sieciowania. Przypadek Powiatowej Instytucji Kultury w Legionowie

<https://pik.legionowski.pl/publikacje/item/491-wsp%C3%B3%C5%82praca-jako-filozofia-dzia%C5%82ania.html>

Bibliografia

Bukraba-Rylska I., Burszta W. (red.) (2011), Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce. Kanon i rozproszenie, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa

Drozdowski R., Fatyga B., Filiciak M., Krajewski M., Szlendak T. (2014), Praktyki kulturalne Polaków, Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń (http://ozkultura.pl/sites/default/files/strona-archiwum/PRAKTYKI_KULTURALNE_POLAK%C3%93W.pdf)

Jędrych J., Oldenburg R. i jego teoria trzeciego miejsca, Warsztaty bibliotekarskie, <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca/#note-464-2>

Kisiel P. (2013), Współczesne wzory uczestnictwa w kulturze, w: Kultura a rozwój, J. Hauser, A. Karwińska, J. Purchla (red.), Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 345-36

Kukołowicz T. (2018), Ukryte zasoby. O tym, co zasłania kategoria peryferyjności, w: Kultura na peryferiach, M. Jacyno, T. Kukołowicz, M. Lewicki (red.), Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 64-84.

Młodzież na wsi, red. A. Strzezińska, M. Wiśnicka, Pracownia Badań i Innowacji „Stocznia”, Warszawa 2011 (https://rownaczsanse.pl/uploads_public/cms/parameter-1599/18702_mlodziuz_na_wsi_raport.pdf)

Murawska K., Olko D., Sadura P. (2016), Z klasą o kulturze. Testowanie granic klasowych w partycypacji kulturalnej i obywatelskiej, Fundacja Pole Dialogu, Warszawa (<https://poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2016/06/Z-klasa-o-kulturze.pdf>)

Orłowska M. (2003), Problemy czasu wolnego w pedagogice społecznej, w: S. Kawula (red.) Pedagogika społeczna, Toruń, s. 585.

Szlendak T. (2011), Nic? Aktywność kulturalna i czas wolny na wsi i w małych miastach, w: Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce. Kanon i rozproszenie, I. Bukraba-Rylska, W. Burszta (red.), Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 53-101.

UNESCO (2006), Synergies between formal and non-formal education: an overview of good practices, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146092>

Walczak B., Jewdokimow M., Pazderski F. (2016), Praktyki uczestnictwa w kulturze wśród ludności wiejskiej studium socjologiczne, Instytut Spraw Publicznych (<https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/praktyki-uczestnictwa-w-kulturze-wsrod-ludnosci-wiejskiej-studium-socjologiczne>)

Wieś w Polsce 2017: diagnoza i prognoza, red. P. Sadura, K. Murawska, Z. Włodarczyk, Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa 2017 (wersja pełna raportu: <https://poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2017/10/Wies-w-Polsce-2017-Diagnoza-i-Prognoza-Raport-FWW-pelny.pdf>, wersja skrócona raportu: <http://fundacijawspomaganiawsi.pl/wp-content/uploads/2017/09/Wie%C5%9B-w-Polsce-2017-Diagnoza-i-Prognoza-Raport-Fundacji-Wspomagania-Wsi-skr%C3%B3t.pdf>)

Zysiak A. (2011) Jak pozostać wiernym w niestałym świecie? Czym, gdzie i dla kogo ma być nowoczesna biblioteka? w: Biblioteka jako „trzecie miejsce”, M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s.18-27 (<http://bcu1.lib.uni.lodz.pl/Content/1896/KonferencjaBULII14.12.pdf>)

STOWARZYSZENIE „PRACOWNIA ETNOGRAFICZNA”
IM. WITOLDA DYNOWSKIEGO

Stowarzyszenie
Pracownia Etnograficzna

KATARZYNA KAMLER, JUSTYNA SZYMAŃSKA

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu w ramach programu Narodowego Centrum Kultury „Dom Kultury+ Inicjatywy lokalne 2021”